

ΔΙΕΘΝΕΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

Ακαδημαϊκό έτος: **2019-2020**

Επιβλέπων Καθηγητής: **Ιωάννης Ιωαννίδης**

Πτυχιακή εργασία
με θέμα:

**Η σχολική βιβλιοθήκη ως δυναμικό εργαλείο
της σύγχρονης διδακτικής πράξης
στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση**

The school library as a dynamic tool of modern teaching
in primary education

Φοιτήτρια:

Ανδρονίκη Απατσίδου
(Α.Μ.: 025/14)

Θεσσαλονίκη, Ιούλιος 2020

Copyright © Απατσίδου Ανδρονίκη, 2020

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: **Απατσίδου Ανδρονίκη**
Α.Μ.: **025/14**
Ηλεκτρονική διεύθυνση: **nikh_24@hotmail.com**

Τίτλος πτυχιακής εργασίας: **Η σχολική βιβλιοθήκη ως δυναμικό εργαλείο
της σύγχρονης διδακτικής πράξης στην
πρωτοβάθμια εκπαίδευση**

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι τον συγγραφέα.

Θεσσαλονίκη, 25 - 07 - 2020

Η δηλούσα

Απατσίδου Ανδρονίκη

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τον κύκλο των προπτυχιακών μου σπουδών αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω ένα μεγάλο ευχαριστώ στο Τμήμα Βιβλιοθηκονομίας, Αρχειονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του Διεθνούς Πανεπιστημίου της Ελλάδας για την ακαδημαϊκή εμπειρία, τις γνώσεις και τις δεξιότητες που μου πρόσφερε στο συναρπαστικό ταξίδι της επιστημονικής έρευνας.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Ιωαννίδη Ιωάννη για την καθοδήγηση, την κατανόηση και την επιστημονική και συναισθηματική υποστήριξη που μου παρείχε σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής μου εργασίας.

Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την υποστήριξη και την αγάπη με την οποία με περιβάλλει σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	iv
Περιεχόμενα	v
Συντομογραφίες	vi
Κατάλογος σχημάτων και εικόνων	vii
Περίληψη	viii
Abstract	ix
Εισαγωγή	1
1. Μεθοδολογία	3
1.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	5
1.2. Σκοπιμότητα και χρηστικότητα της εργασίας	5
1.3. Προτάσεις για την περαιτέρω διερεύνηση του θέματος.....	6
2. Πρωτοβάθμια εκπαίδευση και διδακτική πράξη	7
2.1. Μάθηση και διδασκαλία	8
2.2. Δυναμικά εργαλεία και περιβάλλοντα μάθησης	14
3. Σχολική βιβλιοθήκη και εκπαιδευτικό έργο	21
3.1. Η θέση και ο ρόλος της σχολικής βιβλιοθήκης	21
3.2. Η προσφορά της σχολικής βιβλιοθήκης στους μαθητές	26
3.3. Τρόποι σύνδεσης της βιβλιοθήκης με τα προγράμματα σπουδών	30
3.4. Βιβλιοθήκη και εξ αποστάσεως εκπαίδευση.....	43
4. Η βιβλιοθήκη στο ελληνικό σχολείο	52
4.1. Δημιουργία και αποτελεσματικότητα σχολικών βιβλιοθηκών	52
4.2. Προβλήματα και προοπτικές ανάπτυξης.....	55
Συμπεράσματα	59
Βιβλιογραφία	61

Συντομογραφίες

COINE	Cultural Objects in Networked Environments
IFLA	International Federation of Library Associations
MOOCs	Massive Open Online Courses
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
WWW ή WEB	World Wide Web, παγκόσμιος ιστός, διαδίκτυο
ΑΒΕΚΤ	Αυτοματισμός Βιβλιοθηκών Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης
ΑμεΑ	Άτομα με αναπηρία
ΕΚΤ	Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης
ΤΠΕ	Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών

Κατάλογος σχημάτων

- Σχήμα 1: Βιβλιοθήκη και δεξιότητες 21ου αιώνα 2
- Σχήμα 2 : Οι τομείς μάθησης σύμφωνα με τον Bloom..... 9
- Σχήμα 3 : Οι 3 διαστάσεις της μάθησης σύμφωνα με τον Illeris..... 10
- Σχήμα 4: Τύποι σχολικής εξ αποστάσεως εκπαίδευσης 45
- Σχήμα 5: Μορφές διάδρασης της online εξ αποστάσεως εκπαίδευσης 49
- Σχήμα 6: Η εξέλιξη των εργασιακών ρόλων ενός βιβλιοθηκονόμου 50

Κατάλογος εικόνων

- Εικόνα 1: Βιωματικές δραστηριότητες χτισίματος ομάδας 13
- Εικόνα 2: Ομαδική εργασία με αξιοποίηση ψηφιακής τεχνολογίας..... 14
- Εικόνα 3: Η ηλεκτρονική μάθηση 2.0..... 16
- Εικόνα 4: Συνεργατική μάθηση 17
- Εικόνα 5: Συνεργασία μαθητών 19
- Εικόνα 6: Τα χαρακτηριστικά της παιχνιδοποίησης (gamification) 19
- Εικόνα 7: Η βιβλιοθήκη ως κέντρο ψηφιακών μέσων..... 25
- Εικόνα 8: Φιλαναγνωσία..... 27
- Εικόνα 9: Ψηφιακή τεχνολογία βιβλιοθήκης για ΑμεΑ 30
- Εικόνα 10: Τα λογότυπα των πιο δημοφιλών κοινωνικών δικτύων 33
- Εικόνα 11: Το λογότυπο του συστήματος COINE 35
- Εικόνα 12: Τα λογότυπα των πλατφορμών παιχνιδοποίησης Edmodo, Classcraft και Classdojo..... 37
- Εικόνα 13: Το περιβάλλον ροών & λειτουργιών του openABEKT 39
- Εικόνα 14: Η αρχική σελίδα του Koha 41
- Εικόνα 15: Η πιλοτική παρέμβαση Hairytales of Heroboy 42
- Εικόνα 16: Η σχολική βιβλιοθήκη του 18ου Δημοτικού Σχολείου Σταυρούπολης Θεσσαλονίκης 51

Περίληψη

Η βιβλιοθήκη λειτούργησε στο παραδοσιακό ελληνικό σχολείο ως συλλογή φύλαξης βιβλίων κυρίως για ψυχαγωγική χρήση και αποκομμένη ουσιαστικά από το καθημερινό εκπαιδευτικό έργο. Οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις επιβάλλουν σήμερα τη μετεξέλιξή και προσαρμογή της στο ψηφιακό περιβάλλον διακίνησης της πληροφορίας και κάνουν επιτακτική την ανάγκη ανάδειξης της βιβλιοθήκης ως πύλη της γνώσης και ζωτικό εργαλείο της σύγχρονης διδακτικής πράξης.

Το σύγχρονο σχολείο είναι ένας δυναμικός οργανισμός που προσεγγίζει τη μάθηση ως αποτέλεσμα προσωπικής εμπλοκής του μαθητή στην επεξεργασία των πληροφοριών και την ανακάλυψη της γνώσης. Τα σύγχρονα σχολικά προγράμματα εστιάζουν σε ευέλικτες μορφές συμμετοχικής διδασκαλίας και αλληλεπίδρασης, έχοντας στο επίκεντρο τους τις κοινωνικές και συναισθηματικές ανάγκες των μαθητών και την ανάπτυξη δεξιοτήτων συνεργατικότητας, δημιουργικότητας και κριτικής σκέψης.

Στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται η ανάπτυξη της βιβλιοθήκης ως σχολικό πληροφοριακό κέντρο, ως πύλη διαχείρισης και ελέγχου του τεράστιου όγκου των πληροφοριών του διαδικτύου και ως κόμβου συνεργασίας με εκπαιδευτικά, κοινωνικά και πολιτισμικά δίκτυα. Η νέα υβριδικού τύπου βιβλιοθήκη, η οποία συνδυάζει αρμονικά τη διαχείριση συμβατικών και ψηφιακών πληροφοριών, υποστηρίζει ερευνητικές εργασίες και διευκολύνει την πρόσβαση μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, απαιτεί ανθρώπινο δυναμικό απόλυτα εξειδικευμένο στην οργάνωση, τον συντονισμό, τη διαχείριση και την παρακολούθηση του νέου εικονικού περιβάλλοντος.

Λέξεις- κλειδιά: συνεργατικότητα, αλληλεπίδραση, δυναμικό εργαλείο, υβριδική βιβλιοθήκη

Abstract

In the traditional Greek school the library operated as a collection of book storage mainly for recreational use and was cut off from the daily educational work. Rapid technological developments require its evolution and adaptation to the digital information circulation environment and make imperative the need to promote the library as a gateway to knowledge and a vital tool of modern teaching practice.

The modern school is a dynamic organization that approaches learning as a result of the student's personal involvement in the processing of information and the discovery of knowledge. Modern school curriculum focuses on flexible forms of participatory teaching and interaction, while focusing on students' social and emotional needs and developing collaborative, creative and critical thinking skills.

In this context, is examined the development of the library as a school information center, as a portal of managing and controlling the huge amount of internet's information and as a hub of cooperation with educational, social and cultural networks. The new hybrid type library, which harmonically combines the management of conventional and digital information, supports research and facilitates access for students with special educational needs, requires human resources fully specialized in organizing, coordinating, managing and monitoring the new virtual environment.

Keywords: collaboration, interaction, dynamic tool, hybrid library

Εισαγωγή

Η αναζήτηση, η διαχείριση και η διατήρηση της γνώσης υπήρξε ένα διαρκές ζητούμενο του ανθρώπου από τα πρώτα του βήματα μέχρι σήμερα. Έτσι, από την αρχαιότητα δημιουργήθηκαν βιβλιοθήκες ως συλλογές φύλαξης βιβλίων. Καθώς πέρασαν τα χρόνια η βιβλιοθήκη πήρε δημόσιο χαρακτήρα και εξελίχθηκε σε τοπική πύλη της γνώσης και της δια βίου μάθησης, έγινε διαμεσολαβητής της νοητικής συγκρότησης των ανθρώπων και απέκτησε ζωτική σημασία στην εκπαίδευση, την πληροφόρηση και τον πολιτισμό (IFLA/UNESCO, 1994).

Οι βιβλιοθήκες στην Ελλάδα έχοντας διανύσει μια μακρά πορεία ως θεματοφύλακες της τοπικής παράδοσης και της γνώσης, η οποία εξελίσσεται με ιλιγγιώδη ταχύτητα, καλούνται σήμερα να αλλάξουν πορεία. Η βασική πρόκληση που αντιμετωπίζουν είναι να συντονίσουν τον βηματισμό τους με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των αναγνωστών τους και να προσδιορίσουν τον νέο τους ρόλο ως πληροφοριακοί οργανισμοί. Είναι βέβαιο πως αν παραμείνουν απλές αποθήκες παρωχημένης γνώσης, θα οδηγηθούν στην παρακμή και τον αφανισμό. Ένας από τους πιο σημαντικούς, ανάμεσα σε άλλους, παράγοντες αναβάθμισης των βιβλιοθηκών μας είναι η δημιουργία ενός δικτύου συνεργασιών και η ανταλλαγή εμπειριών και γνωστικών στοιχείων με κοινωνικούς, πολιτισμικούς και κυρίως εκπαιδευτικούς φορείς (Κυριάκη-Μάνεση, 2002).

Η σχολική βιβλιοθήκη είχε αναγνωριστεί ως αναγκαιότητα από τα πρώτα χρόνια της δημιουργίας του νεοελληνικού κράτους, όπως προκύπτει από σχετικά διατάγματα και έργα του Καποδίστρια και του Όθωνα. Σταδιακά, όμως, ο θεσμός ατόνησε και η βιβλιοθήκη αποσυνδέθηκε από την εκπαίδευση, για να περιοριστεί σε χώρο ανάγνωσης βιβλίων απλώς για ψυχαγωγική λειτουργία. Όμως, η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και η ανάγκη για διάχυση της γνώσης τις τελευταίες δεκαετίες, μετέτρεψαν τους «νεκρούς μνημειακούς χώρους περιορισμένης χρήσης, σε ζωτικούς χώρους πληροφόρησης, ενημέρωσης, μόρφωσης και εκπαίδευσης» (Κυριάκη-Μάνεση, 2002).

Στο πλαίσιο αυτό η παρούσα εργασία εξετάζει τη σχολική βιβλιοθήκη και επιχειρεί τη διερεύνηση των δυνατοτήτων σύνδεσης και αξιοποίησης της σχολικής βιβλιοθήκης στην καθημερινή διδακτική πράξη. Συγκεκριμένα, εξετάζεται ο νέος ρόλος της βιβλιοθήκης ως πύλη της πληροφορίας στον σύγχρονο ψηφιακό κόσμο και οι δυνατότητες σύνδεσης της με την διδασκαλία των μαθημάτων στο δημοτικό

σχολείο. Το σχολείο ως δυναμικός οργανισμός αλλάζει και η παραδοσιακή διδασκαλία μετασχηματίζεται. Στο επίκεντρο της έρευνας βρίσκεται η φιλοσοφία των σύγχρονων προγραμμάτων σπουδών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και αναζητούνται τα μοντέλα διαχείρισης και επικοινωνίας της σχολικής βιβλιοθήκης που μπορεί να ενσωματωθούν στην εκπαιδευτική πράξη δίνοντας προσθετική αξία στην προσπάθεια ανάπτυξης των δεξιοτήτων του 21^{ου} αιώνα, όπως η συνεργατικότητα, η δημιουργικότητα, η επικοινωνία και η κριτική σκέψη (σχ. 1).

Σχήμα 1: Βιβλιοθήκη και δεξιότητες 21ου αιώνα (Σύνθεση Α. Απατσίδου)

1. Μεθοδολογία

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η εξέταση του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας μιας σχολικής βιβλιοθήκης στο σύγχρονο διαδικτυακό περιβάλλον. Πρόκειται για βιβλιογραφική έρευνα ή μελέτη, που έχει σκοπό την αποδελτίωση, τον σχολιασμό και την αξιοποίηση στοιχείων προηγούμενων επιστημονικών εργασιών. Η εργασία είναι θεωρητική, για την εκπόνησή της θα αξιοποιηθούν πληροφορίες των οποίων η συγκέντρωση θα γίνει από πρωτογενή και δευτερογενή βιβλιογραφία, θα ακολουθήσει η σύγκριση, η αντιπαραβολή και η διατύπωση κάποιων συμπερασμάτων (Θεοφιλίδης, 1995, 10).

Η βιβλιογραφική έρευνα είναι ένας τρόπος ανάλυσης ενός θέματος, θα μπορούσε να λεχθεί και η σκιαγράφηση μιας γενικότερης πραγματικής κατάστασης, που στοχεύει να απαντήσει σε κάποια ερωτήματα χωρίς να συλλέξει ερευνητικά-εμπειρικά δεδομένα, πάνω στα οποία θα στηριχθεί για την τεκμηρίωση της απάντησης. Η μελέτη και τεκμηρίωση θα γίνει πάνω σε βιβλιογραφικά δεδομένα, όπως για παράδειγμα εμπειρικές μελέτες, θεωρητικές μελέτες, συγγράμματα και διάφορες άλλες δημοσιευμένες βιβλιογραφικές έρευνες. Ως προς τη μεθοδολογία συγγραφής της η βιβλιογραφική έρευνα ακολουθεί τα παρακάτω βήματα:

- συνοπτική απόδοση του νοήματος των υπό εξέταση βιβλιογραφικών δεδομένων
- κατηγοριοποίησή των δεδομένων
- συγκριτική παρουσίαση των δεδομένων
- κριτική αποτίμηση των δεδομένων
- συγκρότησή τους σε ένα νέο ενιαίο κείμενο (Γεωργογιάννης, 2019, 10).

Συγκεκριμένα στην παρούσα έρευνα, το υλικό που συγκεντρώθηκε από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, επεξεργάστηκε και επιλέχθηκαν συγκεκριμένες αναφορές που συνδέονται με την έρευνα. Στη συνέχεια οι αναφορές κατηγοριοποιήθηκαν και εντάχθηκαν στις παρακάτω κατηγορίες, οι οποίες αποτέλεσαν και διακριτά κεφάλαια της έρευνας:

- η διδακτική πράξη στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση
- ο ρόλος της σχολικής βιβλιοθήκης
- οι τρόποι σύνδεσης της βιβλιοθήκης με τη διδακτική πράξη.

Η διαδικασία αναζήτησης της δημοσιευμένης γνώσης συνεπάγεται την κατανόηση και ερμηνεία δύο διαφορετικών προσεγγίσεων που συνυπάρχουν και συμβάλλουν από κοινού στην παραγωγή και τη διάχυση νέας γνώσης. Δηλαδή, από την επεξεργασία δύο γνωστών προϊόντων παράγεται ένα νέο προϊόν. Η διαφορά της βιβλιογραφικής έρευνας είναι ότι κάνει αναφορά σε δευτερογενή βιβλιογραφικά δεδομένα και δεν παράγει πρωτογενή ερευνητικά δεδομένα. Αυτή η διαδικασία δεν εμποδίζει την κριτική αξιολόγηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων των προηγούμενων ερευνών, τη διατύπωση νέων ερωτημάτων και την παραγωγή νέας γνώσης. Ο ρόλος της είναι διερευνητικός και αναστοχαστικός. Σημαντική βοήθεια μπορεί να προσφέρει ο Συλλογικός Κατάλογος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, όπου ευρετηριάζονται όλες οι επιστημονικές εργασίες των ελληνικών πανεπιστημίων. Ανεξάρτητα από τη μεθοδολογική επιλογή ως προς τον τρόπο διερεύνησης είτε πρόκειται δηλαδή για πρωτογενή είτε για δευτερογενή έρευνα, η επισκόπηση της βιβλιογραφίας είναι μια απαραίτητη διαδικασία, στην οποία ακολουθούνται οκτώ πρακτικά βήματα:

- ο ακριβής προσδιορισμός του θέματος
- η υποβολή του θέματος σε δοκιμασία ελέγχου
- οι κατάλογοι βιβλιοθηκών
- τα ευρετήρια άρθρων περιοδικών
- ο εντοπισμός πηγών στο διαδίκτυο
- η αξιολόγηση πηγών για την αξιοπιστία και την εγκυρότητα
- οι βιβλιογραφικές αναφορές και παραπομπές
- η ενημέρωση της βιβλιογραφίας (Κανάκη, 2015).

Με τη βιβλιογραφική έρευνα ο ερευνητής επιχειρεί να δώσει απαντήσεις σε ερωτήματα στηριζόμενος όχι σε εμπειρικά δεδομένα ερευνών αλλά μέσα στην κριτική ανάλυση άλλων ερευνών σχετικών με το θέμα, δημοσιευμένων εργασιών (εμπειρικών μελετών, θεωρητικών μελετών ή άλλων βιβλιογραφικών ερευνών). Βασικό έργο του ερευνητή στη βιβλιογραφική έρευνα είναι η συνόψιση, η ταξινόμηση, η σύγκριση και η σύνθεση υλικού που έχει ήδη δημοσιευθεί.

Τα τέσσερα διακριτά τμήματα που συνθέτουν μια βιβλιογραφική έρευνα είναι τα παρακάτω:

1. Η εισαγωγή, στην οποία περιγράφεται ο σκοπός και ο γενικός σχεδιασμός της εργασίας.

2. Η αποσαφήνιση των όρων, όπου επιχειρείται μια συνοπτική αποσαφήνιση των συγκεκριμένων όρων που αποτελούν τα βασικά εννοιολογικά εργαλεία της εργασίας.
3. Η ανασκόπηση των βασικών θεωριών και της ευρύτερης υπάρχουσας βιβλιογραφίας καθώς και ο αξιολογικός σχολιασμός τους στο τελευταίο υποκεφάλαιο.
4. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την βιβλιογραφική ανασκόπηση καθώς και οι προτάσεις για την περαιτέρω διερεύνηση του θέματος από άλλους ερευνητές (Γεωργογιάννης, 2019, 10-11).

1.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση και κατανόηση των σύγχρονων τάσεων στην ανάπτυξη των βιβλιοθηκών και η ανάλυση των προϋποθέσεων και των δυνατοτήτων σύνδεσής τους με τις σύγχρονες ανάγκες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τα ερευνητικά ερωτήματα είναι:

- Ποιος είναι ο νέος ρόλος της βιβλιοθήκης ως ψηφιακής πύλης πληροφοριών;
- Πώς διαμορφώνονται οι σύγχρονες μέθοδοι, τα εργαλεία, τα περιβάλλοντα μάθησης και ποιες είναι οι σύγχρονες εκπαιδευτικές ανάγκες των μαθητών;
- Ποιες λειτουργίες της σύγχρονης βιβλιοθήκης μπορούν να ενσωματωθούν στην καθημερινή διδακτική πράξη;

1.2. Σκοπιμότητα και χρηστικότητα της εργασίας

Οι σχολικές βιβλιοθήκες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι ένα θέμα διάχυτο στην σημερινή πραγματικότητα, η συζήτησή του έχει ξεκινήσει αρκετά χρόνια πριν, αλλά ουσιαστικά μπαίνει σε ρεαλιστική τροχιά υλοποίησης κατά το σχολικό έτος 2018-2019 με την απόφαση ίδρυσης του «Δικτύου Σχολικών Βιβλιοθηκών Δημόσιων Δημοτικών Σχολείων». Όπως είναι λογικό δεν μπορεί να υπάρχουν σχετικές έρευνες για μια τόσο πρόσφατη εξέλιξη και έτσι προκύπτει η αναγκαιότητα συστηματικής

ανάλυσης και αποσαφήνισης των νέων δεδομένων, ώστε να γίνουν κατανοητές οι συνθήκες και να προκύψουν τεκμηριωμένες προτάσεις εφαρμογής του.

Η χρησιμότητα της παρούσας εργασίας βρίσκεται στη σύνθεση δημοσιευμένων βιβλιογραφικών δεδομένων από δύο διαφορετικά ερευνητικά πεδία και στην παραγωγή νέας γνώσης, που αφορά μια αναδυόμενη κοινωνική ανάγκη. Ιδιαίτερη αξία αποκτά το συγκεκριμένο εγχείρημα σήμερα που βρισκόμαστε στο ξεκίνημα της προσπάθειας, η οποία έχει πολλά αδιευκρίνιστα σημεία, ενώ παράλληλα προκύπτει ανάγκη αναθεώρησης πρακτικών λόγω της κατάστασης έκτακτης ανάγκης από την πανδημία (covid - 19). Τα περιοριστικά μέτρα που επιβάλλονται δεν αφορούν μόνο το κλείσιμο σχολείων και βιβλιοθηκών, αλλά ουσιαστικά αλλάζουν τον τρόπο διδασκαλίας, αφού η μάθηση μεταφέρεται από την πραγματική στην ψηφιακή τάξη και εισάγεται η εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην καθημερινή πρακτική των σχολείων.

1.3. Προτάσεις για την περαιτέρω διερεύνηση του θέματος

Η βιβλιοθήκη ως ψηφιακή πύλη μπορεί να δώσει λύση στις απαιτήσεις του σύγχρονου σχολείου για εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Την τρέχουσα περίοδο υλοποιήθηκε η λειτουργία εικονικών τάξεων σε καθημερινή βάση σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου. Η επικοινωνία μεταξύ μαθητών και δασκάλου έγινε μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας, ενώ οι μαθητές είχαν πρόσβαση μέσω υπολογιστή, κινητού τηλεφώνου ή tablet.

Το πρώτο και βασικό θέμα που προκύπτει προς διερεύνηση έχει σχέση με τον τεχνολογικό εξοπλισμό. Δηλαδή η επάρκεια και η καταλληλότητα του εξοπλισμού των σχολείων, η ύπαρξη ψηφιακών δεξιοτήτων και το πώς διασφαλίζεται η δυνατότητα πρόσβασης όλων των μαθητών. Ένα δεύτερο θέμα που μπορεί να διερευνηθεί είναι η αξιολόγηση της ποιότητας και της καταλληλότητας του προσφερόμενου ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού. Ο λόγος είναι ότι στην εξ αποστάσεως εκπαίδευσης αυτός που διδάσκει είναι το διδακτικό υλικό και όχι ο εκπαιδευτικός, όπως συμβαίνει στο συμβατικό σύστημα.

2. Πρωτοβάθμια εκπαίδευση και διδακτική πράξη

Σκοπός της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν ολόπλευρα και αρμονικά τις πνευματικές και σωματικές τους δυνάμεις, ώστε να γίνουν ελεύθεροι και υπεύθυνοι πολίτες (Ν. 1566/1985, άρθ. 1). Το σχολείο κάνει προσιτή τη γνώση στον μαθητή και μετατρέπει την επιστημονική γνώση σε σχολική, ώστε να βοηθήσει τον μαθητή να βελτιώσει τον τρόπο που βλέπει και ερμηνεύει τον κόσμο γύρω του.

Στις σύγχρονες συνθήκες της πολυδιάστατης κοινωνίας της πληροφορίας ο εκσυγχρονισμός του εκπαιδευτικού συστήματος και η προσαρμογή του στη δυναμική των καιρών, είναι μία πρόκληση. Το σχολείο δεν μπορεί πλέον να ακολουθεί το παραδοσιακό γνωσιοκεντρικό πλαίσιο, όπου κυριαρχούσε η αποσπασματικότητα, ο κατακερματισμός και η παθητική απόκτηση της γνώσης. Το σχολείο πρέπει να αποκτήσει μαθητοκεντρικό και βιωματικό χαρακτήρα και να γίνει ένας ελκυστικός χώρος ανάπτυξης της δημιουργικότητας του μαθητή. Στην κατεύθυνση αυτή λειτουργεί η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, με την προϋπόθεση ότι θα υπάρξει το απαιτούμενο παιδαγωγικό φίλτρο στην πρόσβαση στο διαδίκτυο και γενικότερα στη διακίνηση της πληροφορίας (Αλαχιώτης, 2002).

2.1. Μάθηση και διδασκαλία

Στον σύγχρονο κόσμο όπου η ευημερία του ανθρώπου εξαρτάται από την παραγωγή και τη διαχείριση της γνώσης, η πρόκληση για την εκπαίδευση είναι να διαμορφώσει περιβάλλοντα μάθησης που μπορούν να υποστηρίξουν τον μαθητή να κατανοήσει τον κόσμο και τη θέση μέσα σ' αυτόν. Σύμφωνα με την UNESCO η εκπαίδευση αποτελεί τον ισχυρότερο μηχανισμό που έχει η ανθρωπότητα για να ανταποκριθεί στα αιτήματα της νέας εποχής. Οι τέσσερις πυλώνες της εκπαίδευσης είναι η υποστήριξη του μαθητή, ώστε:

- α) να μάθει πώς να μαθαίνει, δηλαδή να αποκτήσει τα εργαλεία κατανόησης του κόσμου,
- β) να μάθει πώς να ενεργεί, ώστε να είναι παραγωγικός,
- γ) να μάθει πώς να συμβιώνει με τους άλλους, δηλαδή πώς να συνεργάζεται μαζί τους και
- δ) να μάθει πώς να υπάρχει, να αναπτύσσει την προσωπικότητά του, την υπευθυνότητα και την αυτονομία (UNESCO, 1996).

Η ποιοτική εκπαίδευση συνδέεται με τη γνωστική, κοινωνική, συναισθηματική και ηθική ανάπτυξη του μαθητή και ενδιαφέρεται για διαδικασίες μάθησης, μαθησιακά περιβάλλοντα και μαθησιακά αποτελέσματα. Η μάθηση είναι ένα επικοινωνιακό γεγονός, μια σκόπιμη εφαρμογή στρατηγικών, μια «στιγμιαία και μοναδική κατασκευή νοήματος, που επηρεάζεται όχι μόνο από την προηγούμενη γνώση αλλά και από συναισθηματικούς, κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες» (Δημητριάδου, 2016, 185-186).

Ως μάθηση μπορεί να οριστεί η πολυσύνθετη νευρο-ψυχολογική διαδικασία σταθερής αλλαγής στη συμπεριφορά ενός ατόμου. Η μάθηση είναι καθοριστική για την επιβίωση και είναι αποτέλεσμα συσσωρευμένης εμπειρίας (Δημητριάδης, 2015, 17). Τα διαφορετικά επίπεδα στόχων και μάθησης ταξινομήθηκαν από τον Bloom (όπως αναφέρεται στο Δημητριάδης, 2015, 20) σε τρεις άξονες (σχ. 2):

- Γνωστικός: στο άξονα αυτόν περιλαμβάνονται οι γνώσεις και η κατανόηση που αναπτύσσει το άτομο.
- Ψυχοκινητικός: είναι οι διάφορες δεξιότητες που περιγράφουν τη δυνατότητα χειρισμού εργαλείων και αναπτύσσουν συμπεριφορές.

- Συναισθηματικός: ο άξονας αυτός αφορά τα συναισθήματα, τις στάσεις και τις εκτιμήσεις που αναπτύσσει το άτομο για όσα μαθαίνει.

Σχήμα 2: Οι τομείς μάθησης σύμφωνα με τον Bloom (Προσαρμογή από Δημητριάδης, 2015:20)

Η μάθηση είναι ένα ζήτημα πολύπλοκο και δύσκολο στην προσέγγισή του. Στο επίπεδο των θεωριών μάθησης, για μεγάλο χρονικό διάστημα επικράτησαν οι συμπεριφορικές θεωρίες, που υποστήριζαν ότι η μάθηση είναι αποτέλεσμα μιας αντίδρασης σε κάποιο ερέθισμα. Τα εμφανή κενά στις θεωρίες αυτές έστρεψαν τους επιστήμονες της Γνωστικής Ψυχολογίας στην έρευνα των εσωτερικών δομών του ανθρώπινου πνεύματος. Σύμφωνα με τις γνωστικές θεωρίες η μάθηση δεν μεταδίδεται, αλλά οικοδομείται από τον ίδιο τον μαθητή πάνω σε ήδη υπάρχουσες γνώσεις. Η διδασκαλία δηλαδή είναι η δημιουργία από τον δάσκαλο καταστάσεων, οι οποίες υποβοηθούν τον μαθητή να ανακαλύψει μόνος του τη γνώση. Τέλος, οι πιο σύγχρονες είναι οι θεωρίες της επεξεργασίας πληροφοριών, σύμφωνα με τις οποίες η γνώση είναι αποτέλεσμα ενεργού επεξεργασίας πληροφοριών (Τσιμπόγλου & Παπαθεοδώρου, 2000).

Μια πολύ περιεκτική θεωρία για να κατανοηθεί το φαινόμενο της μάθησης διατυπώθηκε από τον Knud Illeris. Γενικά ως μάθηση ορίζεται κάθε διεργασία που οδηγεί σε μόνιμη αλλαγή στην αντίληψη του ατόμου και η οποία δεν σχετίζεται αποκλειστικά με τη βιολογική ωρίμανση. Η μάθηση σύμφωνα με τον Illeris έχει τρεις βασικές διαστάσεις (σχ. 3):

- α) Το κοινωνικό πλαίσιο. Η διάσταση αυτή περιλαμβάνει δύο διαφορετικές διεργασίες αλληλεπίδρασης, οι οποίες έχουν αμφίδρομη σχέση. Η πρώτη είναι η εξωτερική αλληλεπίδραση του ατόμου με το κοινωνικό, πολιτιστικό και υλικό περιβάλλον και η δεύτερη η εσωτερική αλληλεπίδραση, δηλαδή οι ψυχολογικές λειτουργίες και η νοητική ενέργεια που χρησιμοποιούνται για την απόκτηση της γνώσης.
- β) Το περιεχόμενο. Είναι το αντικείμενο της μάθησης και περιλαμβάνει γνώσεις, δεξιότητες, απόψεις, θέσεις, αξίες, στάσεις, τρόπους συμπεριφοράς, μεθόδους και στρατηγικές. Η προσπάθεια του ατόμου που μαθαίνει είναι να ερμηνεύσει τον κόσμο γύρω του και να αποκτήσει τις ικανότητες, ώστε να αναπτύξει μια συνολική λειτουργικότητα.
- γ) Η υποκίνηση. Η διάσταση αυτή αναφέρεται στη νοητική ενέργεια που είναι απαραίτητη για τη μαθησιακή διεργασία. Περιλαμβάνει τα κίνητρα, τα αισθήματα και τα συναισθήματα που κάνουν το άτομο να συνεχίζει να μαθαίνει (Illeris, 2009, 23-25).

Σχήμα 3: Οι 3 διαστάσεις της μάθησης σύμφωνα με τον Illeris (Illeris, 2009)

Η αλλαγή που προκύπτει από τη μάθηση στο πεδίο των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των στάσεων του ατόμου είναι αποτέλεσμα εμπειρίας και προσωπικής δράσης. Η μάθηση είναι μια συνεχής διεργασία που συντελείται δια βίου και δεν ολοκληρώνεται μόνο μέσα από κάποιο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό σύστημα.

Η διδασκαλία θα μπορούσε να οριστεί ως ένα σύνολο από σκόπιμες και προγραμματισμένες ενέργειες, οι οποίες επηρεάζουν αποτελεσματικά τις νοητικές λειτουργίες του μαθητή και τον οδηγούν στη γνώση. Στο δασκαλοκεντρικό σχολείο, ο εκπαιδευτικός ήταν στο επίκεντρο ως μοναδική πηγή γνώσης, ενώ οι μαθητές ήταν παθητικοί ακροατές, καθηλωμένοι στο θρανίο τους. Το σχολείο του 21^{ου} αιώνα έχει αλλάξει, γιατί έχει αλλάξει ο κόσμος. Στο σημερινό σχολείο λαμβάνονται υπόψη κάποιες παράμετροι, όπως η μεγάλη εξοικείωση των παιδιών με τη σύγχρονη τεχνολογία, η ανομοιογένεια του μαθητικού δυναμικού και η πολυπολιτισμικότητα των τμημάτων. Έτσι, η εκπαίδευση δεν μπορεί πια να είναι μια κλειστού τύπου διάλεξη, να στηρίζεται σε ένα και μοναδικό εγχειρίδιο ή να έχει την αξιολόγηση ως τιμωρία. Στο σημερινό μαθητοκεντρικό μοντέλο, ο μαθητής γίνεται το επίκεντρο της μάθησης, συμμετέχει ενεργά στο μάθημα και μέσα από τη βιωματική και πολυαισθητηριακή μάθηση οξύνει τη σκέψη του και διευρύνει τους ορίζοντες του. Το σύγχρονο σχολείο δεν είναι πλέον χώρος απομνημόνευσης πληροφοριών και στείρας γνώσης, αλλά ένα περιβάλλον όπου αναπτύσσεται η συνεργασία, η δημιουργικότητα, η κριτική σκέψη και η αποτελεσματική επικοινωνία (Λίλιου, 2019).

Στη σύγχρονη εκπαιδευτική πράξη έχει μετατοπιστεί το ενδιαφέρον από το γνωστικό αντικείμενο στο υποκείμενο της μάθησης. Έχει εγκαταλειφθεί η μετωπική διδασκαλία και ενθαρρύνεται η ανάπτυξη των ήπιων δεξιοτήτων, όπως η επίλυση προβλήματος, η συνεργασία, η έρευνα και η κριτική σκέψη. Ο εκπαιδευτικός επινοεί τρόπους εμπλοκής των μαθητών στην εκπαιδευτική διεργασία, με σκοπό την ενδυνάμωση ιδιαίτερα των αόρατων και σιωπηλών μαθητών. Εφαρμόζεται η συνεργατική μάθηση και η μαθητοκεντρική διδακτική μέθοδος, σύμφωνα με τις οποίες ο μαθητής δεν είναι παθητικός δέκτης αλλά αναλαμβάνει ενεργό ρόλο σε δράσεις βιωματικού χαρακτήρα. Ο μαθητής αναζητά και συλλέγει πληροφορίες, τις ταξινομεί, τις αξιολογεί, τις αναλύει και καταλήγει σε συμπεράσματα. Έτσι, μέσα από την αλληλεπίδραση του με το εκπαιδευτικό υλικό οικοδομεί τη γνώση και αναπτύσσεται συναισθηματικά και κοινωνικά (Δημητριάδου, 2016, 185).

Για την αποτελεσματική κοινωνικοποίηση του μαθητή και την εξασφάλιση αυθεντικών συνθηκών βιωματικής μάθησης, η σχολή του Dewey και οι εκπρόσωποι

της Νέας Αγωγής εισηγήθηκαν την εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Στη συνέχεια η κοινωνική ψυχολογία διαπίστωσε ότι η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία μπορεί να συμβάλλει στην υπέρβαση των κοινωνικών προκαταλήψεων που στρέφονται κατά της διαφορετικότητας, όπως είναι οι ξένοι και τα άτομα με ειδικές ανάγκες, και να βοηθήσει στη δημιουργία συνθηκών ισότιμης επικοινωνίας μαζί τους. Εντοπίστηκε, ακόμη, ο ρόλος της ομαδοσυνεργατικής στη γνωστική σύγκρουση, όπως ονομάστηκε, που σημαίνει την αλλαγή της γνωστικής κατάστασης ενός μαθητή, η οποία προκαλείται από την αντίθεση του στις διαφορετικές απόψεις και ιδέες. Επειδή οι γνωστικές συγκρούσεις εμφανίζονται και επιλύονται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον, η γνώση δεν θεωρείται αναπαράσταση της πραγματικότητας αλλά μια κοινωνική κατασκευή. Τέλος, ο Vygotsky υποστήριξε (όπως αναφέρεται στο Ματσαγγούρας, 2000) τον σημαντικό ρόλο του κοινωνικού πλαισίου στη διαδικασία της ανάπτυξης και της οικοδόμησης της γνώσης, αφού μέσω της συνεργασίας αναπτύσσονται συλλογικές μορφές σκέψης και δράσης, που δεν είναι δυνατό να αναπτυχθούν από το μεμονωμένο άτομο.

Ειδικότερα, στη διδασκαλία της γλώσσας από την δεκαετία του 1990 το επιστημονικό ενδιαφέρον μετατοπίστηκε στην Επικοινωνιακή Προσέγγιση της γλώσσας, δηλαδή στη μελέτη του επικοινωνιακού και λειτουργικού χαρακτήρα της γλώσσας. Δόθηκε πλέον έμφαση στην έννοια της επικοινωνίας και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, δηλαδή στη χρήση παρά στη γνώση της γλώσσας, ενώ στο κέντρο της γλωσσικής διδασκαλίας ήρθε η έννοια του γραμματισμού. Ο γραμματισμός είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο, το οποίο δεν σημαίνει απλώς την ικανότητα της ανάγνωσης και της κατανόησης ενός γραπτού κειμένου αλλά και την ικανότητα της κατανόησης, της ερμηνείας και της κριτικής αντιμετώπισης διάφορων ειδών λόγου από το άτομο, ώστε να είναι σε θέση να ελέγχει τη ζωή του και το μέλλον του. Στο πλαίσιο αυτό διαμορφώθηκε και η παιδαγωγική του γραμματισμού, η οποία εφαρμόζει στην τάξη διδακτικές πρακτικές που συνδέονται με τα διάφορα είδη λόγου που μπορεί να συναντήσουν οι μαθητές στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Επειδή, λοιπόν, ο σημερινός κόσμος είναι πολύμορφος και τα κείμενα που χρησιμοποιούνται για την επικοινωνία στον σύγχρονο κόσμο είναι πολυτροπικά, γι' αυτό και το σχολείο είναι απαραίτητο να προσαρμόσει ανάλογα τα εργαλεία του. Για την ανάπτυξη δεξιοτήτων κατανόησης κειμένων πρέπει να αξιοποιήσει κείμενα που συνδυάζουν διαφορετικά σημειωτικά μέσα για την παραγωγή νοήματος, όπως γραπτά, οπτικά και ηχητικά (Χατζησαββίδης, 2011).

Επιπλέον, σύμφωνα με τη θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης, την οποία έχει υποστηρίξει ο Gardner, επειδή κανένα ζήτημα δεν έχει μόνο μία διάσταση, οι ερμηνείες μπορεί να είναι όσες οι πλευρές του ζητήματος αλλά και οι διαφορετικές δεξιότητες των μαθητών. Έτσι, για την κατανόηση όλων των διαστάσεων μιας έννοιας και για την ενεργοποίηση όλων των μαθητών πρέπει να αντλούνται στοιχεία από πολλά συστήματα συμβόλων, διαφορετικές μορφές νοημοσύνης και ένα πλήθος νοητικών σχημάτων και πλαισίων (Sheris, 2009, 156-160).

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η σύγχρονη διδασκαλία είναι ένα ολοκληρωμένο σχέδιο από συστηματικές βιωματικές δραστηριότητες (εικ. 1), που οργανώνει ο εκπαιδευτικός, με σκοπό να δημιουργήσει συνθήκες αλληλεπίδρασης, να προσφέρει κίνητρα και να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν δεξιότητες μάθησης. Ο μαθητής έχει ενεργητικό ρόλο στην ανακάλυψη της γνώσης, ενώ εκτός από τη γνώση το ενδιαφέρον στρέφεται παράλληλα στη συναισθηματική ανάπτυξη του μαθητή και στην απόκτηση αυτονομίας και υπευθυνότητας. Για τον σκοπό αυτό κατά το σχεδιασμό της διδασκαλίας ο εκπαιδευτικός λαμβάνει υπόψη του κάποιες παραμέτρους, όπως η σύγχρονη τεχνολογία και η πολυπολιτισμικότητα, ενώ φροντίζει το εκπαιδευτικό υλικό να είναι πολυτροπικό, δηλαδή όχι μόνο γραπτά κείμενα, αλλά να συνδυάζει εικόνες, video, animation, ήχο, μουσική, σύμβολα και κίνηση.

Εικόνα 17: Βιωματικές δραστηριότητες χτισίματος ομάδας (ΠΗΓΗ: <https://sites.google.com/site/biomatikesaskeseis/askeseis-gia-desimo-omada>)

2.2. Δυναμικά εργαλεία και περιβάλλοντα μάθησης

Στην εποχή της πολυπλοκότητας, όπου ζούμε σήμερα, έχει αποδειχθεί η σημασία της ανατροφοδότησης των συστημάτων της εξελιγμένης τεχνολογίας με πληροφορίες για την πραγματική απόδοσή τους. Ο έλεγχος της τεχνολογίας είναι άμεσα εξαρτημένος από τη ροή της πληροφορίας. Σε έναν κόσμο, όπου τα πράγματα γίνονται διαρκώς πιο ακατάστατα, πρέπει να διορθώνεται συνεχώς κάθε απόκλιση που παρουσιάζεται, με πληροφορίες για τη συμπεριφορά του συστήματος. Γι' αυτό και ο 20^{ος} αιώνας, όπου συνέβη η αλματώδης εξέλιξη των μέσων καταγραφής, επεξεργασίας, αποθήκευσης και διάδοσης των πληροφοριών, χαρακτηρίστηκε ως αιώνας της πληροφορίας και των επικοινωνιών (Κεκές, 2011, 33-35).

Όταν αναφερόμαστε σε δυναμικά εργαλεία και περιβάλλοντα μάθησης η σκέψη μας οδηγείται πρώτα απ' όλα σε κάποιο ηλεκτρονικό λογισμικό, το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί στην τάξη και να ενισχύσει την ποιότητα της μαθησιακής διαδικασίας. Η δυναμική του υλικού αυτού βρίσκεται στο ότι μπορεί συνεχώς να εμπλουτίζεται και να εξελίσσεται ανάλογα με τις ανάγκες που διαμορφώνονται στην εκπαιδευτική πράξη. Ωστόσο, η τεχνολογία δεν αρκεί να βελτιώσει τη διδασκαλία από μόνη της, αλλά πρέπει να συνδυαστεί με μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας, προσθέτοντας σ' αυτές αποτελεσματικότητα και πολυτροπικότητα. Επομένως, για ένα δυναμικό περιβάλλον μάθησης απαιτείται και η μέθοδος και το μέσο (εικ. 2).

Εικόνα 2: Ομαδική εργασία με αξιοποίηση ψηφιακής τεχνολογίας. Πηγή: <https://www.coworker.com/mag/8-best-ways-to-build-better-engagement-in-your-online-team>

Ξεκινώντας από τα χαρακτηριστικά του μαθητικού πληθυσμού στα οποία πρέπει να εστιαστεί η διδασκαλία, το πρώτο που πρέπει ληφθεί υπόψη είναι ότι οι μαθητές, ως ψηφιακοί ιθαγενείς σύμφωνα με τον Prensky, είναι ιδιαίτερα εξοικειωμένοι με την ψηφιακή τεχνολογία. Οι σημερινοί μαθητές δεν είναι πλέον οι άνθρωποι για τους οποίους σχεδιάστηκε το εκπαιδευτικό σύστημα. Η ψηφιακή τεχνολογία αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής τους. Είναι φυσικοί ομιλητές της ψηφιακής γλώσσας, είναι ψηφιακοί ιθαγενείς, σε σχέση με τους δασκάλους τους οι οποίοι είναι ψηφιακοί μετανάστες. Η μόνη λύση είναι η δημιουργία ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού σε όλα τα μαθήματα με πρωταγωνιστές τους μαθητές (Prensky, 2001).

Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται ένα πλήθος από εκπαιδευτικά περιβάλλοντα που βασίζονται στις αρχές της οικοδόμησης της γνώσης με χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών, ειδικά στις φυσικές επιστήμες. Για τη δημιουργία αυτών των λογισμικών ο Boyle έχει προτείνει κάποιες βασικές αρχές που πρέπει να εφαρμοστούν κατά τη σχεδιάσή τους (όπως αναφέρεται στο Μικρόπουλος, 2002):

- Να προσφέρουν εμπειρίες σχετικές με τη διεργασία οικοδόμησης της γνώσης.
- Να παρέχουν εμπειρίες πολλαπλών προοπτικών.
- Να ενσωματώνουν τη μάθηση σε ρεαλιστικά περιβάλλοντα σύμφωνα με τον πραγματικό κόσμο.
- Να οδηγούν στην εμπέδωση της μάθησης μέσα από την κοινωνική εμπειρία.
- Να ενθαρρύνουν τη χρήση πολλαπλών μορφών αναπαράστασης.
- Να ενθαρρύνουν την αυτοσυναίσθηση στη διεργασία οικοδόμησης της γνώσης.

Γενικά, οι Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) περιλαμβάνουν το σύνολο των ψηφιακών τεχνολογιών που στηρίζονται στη διαχείριση της ψηφιακής πληροφορίας και τη μετάδοσή της μέσω του διαδικτύου. Με την ενσωμάτωσή τους επιτυγχάνονται στόχοι ποιοτικής βελτίωσης, αύξησης της αποδοτικότητας υπηρεσιών, μεγαλύτερης ταχύτητας παραγωγής, ακρίβειας επεξεργασίας, ευκολίας αποθήκευσης και γενικά βελτίωσης του επιπέδου διαβίωσης. Ειδικότερα, η ενσωμάτωση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση έχει την έννοια της συστηματικής χρήσης

της ψηφιακής τεχνολογίας στη διδακτική πράξη με σκοπό την αναβάθμιση της ποιότητας της μαθησιακής εμπειρίας και την κατάκτηση υψηλότερου επιπέδου στα μαθησιακά αποτελέσματα. Παλιότερα είχε χρησιμοποιηθεί ο όρος εκπαιδευτική τεχνολογία, ενώ ένας σύγχρονος συνώνυμος όρος είναι αυτός της τεχνολογικά ενισχυόμενης μάθησης (Δημητριάδης, 2015, 29-30).

Οι τεχνολογίες του Web 2.0 έχουν ανοίξει νέους ορίζοντες στην εκπαίδευση, που περιγράφονται ως e-learning 2.0 (εικ. 3). Ενσωματώνουν δυναμικά και ευέλικτα εργαλεία, τα οποία προσφέρονται για συνεργατική επικοινωνία, όπως τα wikis, τα blogs, τα podcasts και τα κοινωνικά εργαλεία του internet όπως το Facebook. Το Web 2.0 είναι η δεύτερη γενιά υπηρεσιών του διαδικτύου και αποτελεί ένα πλούσιο και προκλητικό περιβάλλον για τα παιδιά. Δεν είναι ένα νέο διαδίκτυο αλλά μια νέα αντίληψη, ένας νέος τρόπος σχεδιασμού που προσφέρει δυνατότητα διάδρασης και περισσότερες ευκαιρίες διαμοιρασμού της πληροφορίας. Είναι ουσιαστικά ο συμμετοχικός ιστός. Σε επίπεδο εκπαίδευσης υπάρχουν διάφοροι τρόποι αξιοποίησής του Web 2.0, όπως η ομαδική εργασία και η τεχνική project, στις οποίες οι μαθητές καλούνται να επιλύσουν περίπλοκα προβλήματα και οι οποίες καλλιεργούν τη συνεργασία και τις διαπροσωπικές δεξιότητες (Δημητριάδης, 2015, 29-30).

Εικόνα 3: Η ηλεκτρονική μάθηση 2.0 (Πηγή: https://www.123rf.com/photo_144593147_stock-vector-e-learning-online-education-concept-illustration-online-teacher-on-computer-monitor-kids-studying-at.html)

Η τεχνική project ή αλλιώς σχέδια δράσης, είναι μια ολιστική αντίληψη διδασκαλίας, η οποία στηρίζεται στην αρχή της μάθησης μέσω της πράξης (learning by doing). Πρόκειται για μια βιωματική μέθοδο, που αποφασίζεται, σχεδιάζεται και υλοποιείται από τους μαθητές. Οι μαθητές οργανώνονται σε ομάδες έρευνας, που

καθεμιά αναλαμβάνει διαφορετικό τομέα δράσης. Πραγματοποιούν επισκέψεις, βγάζουν φωτογραφίες, παίρνουν συνεντεύξεις, συλλέγουν στοιχεία, τα ταξινομούν, βγάζουν συμπεράσματα και στο τέλος παρουσιάζουν σε δημόσια εκδήλωση όλη τη δουλειά τους (Φρυδάκη, 2009, 380-387). Τα βασικά πλεονεκτήματα της τεχνικής project είναι:

- Ενθαρρύνει την ανάληψη πρωτοβουλίας, την αυτενέργεια και τη λήψη απόφασης από τους μαθητές.
- Ανταποκρίνεται στις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών.
- Δίνει την ευκαιρία ανάπτυξης της αυτοπειθαρχίας.
- Εξοικειώνει τους μαθητές με πρακτικές αλληλοϋποστήριξης.
- Βοηθά την ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας, και δεξιοτήτων κριτικής σκέψης και δημιουργικότητας (Δημητριάδου, 2016, 230).

Στη σημερινή εποχή των ραγδαίων αλλαγών, της μεγάλης ταχύτητας διάδοσης της πληροφορίας, της πολυπολιτισμικότητας και της παγκοσμιοποίησης, το ζητούμενο είναι η ποιότητα στην εκπαίδευση, η οποία θα καλύψει τις ανάγκες συνύπαρξης, αλληλεπίδρασης και συνεργασίας των σύγχρονων κοινωνιών. Το παραδοσιακό σχολείο, το οποίο παρέμενε πεισματικά προσκολλημένο στην ποσότητα της πληροφορίας και στην απομνημόνευσή της, έχει παραχωρήσει τη θέση του στο σχολείο της κριτικής σκέψης, των ανώτερων νοητικών λειτουργιών, της αμφίδρομης επικοινωνίας και της ολόπλευρης ανάπτυξης της προσωπικότητας του μαθητή. Παράλληλα με τη γνωστική ανάπτυξη, στόχος είναι η συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη του μαθητή. Το όραμα του σχολείου του 21^{ου} αιώνα γίνεται πράξη μέσα από τη συνεργατική μάθηση (εικ. 4), η οποία στηρίζεται στη θετική συσχέτιση των μελών μιας ομάδας και την αλληλεξάρτηση μέσα από τον καταμερισμό έργου και τους κοινούς στόχους (Χαραλάμπους, 2000).

Εικόνα 4: Συνεργατική μάθηση

Η σχολική μάθηση ήταν παλιότερα μια ατομική διαδικασία, όπως ακριβώς και η αναζήτηση πληροφοριών σε κάποια βιβλιοθήκη. Με τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης η διδασκαλία όπως και η εργασία στη βιβλιοθήκη παύουν να είναι πλέον μοναχικές διαδικασίες. Σήμερα η ομάδα αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της σχολικής πραγματικότητας αλλά και γενικότερα της κοινωνικής ζωής των ανθρώπων. Η ανάγκη του ατόμου για ένταξη σε ομάδες εμφανίζεται από την παιδική ηλικία και η αποδοχή του από την ομάδα έχει μεγάλη σημασία για την ψυχική του υγεία. Ως ομάδα ορίζεται ένα σύνολο ατόμων, τα οποία έχουν σχέσεις επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης και δέχονται να μοιράζονται μια κοινή ταυτότητα, κοινούς στόχους και ένα κοινό πλαίσιο κανόνων με δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η ομάδα είναι ένα δυναμικό σύνολο, το οποίο εξελίσσεται, έχει στάδια ανάπτυξης και ωρίμανσης, περιόδους που δημιουργούνται εντάσεις και συγκρούσεις. Επίσης, στοιχείο της δυναμικής της ομάδας είναι οι ρόλοι των μελών της και η σχέση εξάρτησης που έχουν μεταξύ τους, αφού κάθε μέλος εξαρτάται από τις αποφάσεις των άλλων μελών και επηρεάζει την ομάδα με τις δικές του αποφάσεις (Θεοδωράκης και συν., 2015, 172-173).

Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της ομαδοσυνεργατικής μάθησης η διαδικασία της διδασκαλίας μέσα από την οποία αναπτύσσεται η γνώση είναι σημαντικότερη από το ίδιο το πληροφοριακό περιεχόμενο της γνώσης. Οι δασκαλοκεντρικές διαδικασίες μάθησης πετυχαίνουν απλώς την προσωρινή καταγραφή και την ανάκληση κάποιων πληροφοριών από τη μνήμη, ενώ με την ομαδοκεντρική διδασκαλία εξασφαλίζονται αυθεντικές συνθήκες για την επεξεργασία και τη συνθετική αξιοποίηση της γνώσης. Ο μονόλογος του δασκάλου στην παραδοσιακή τάξη και οι ατομικές ερωτήσεις ελέγχου της κατανόησης περιορίζουν την αυτενέργεια του μαθητή. Επιδίωξη του σύγχρονου σχολείου είναι η εξασφάλιση της ενεργού συμμετοχής του μαθητή. Οι μαθητές πρέπει να αισθάνονται υπεύθυνοι, να ανταλλάσσουν απόψεις, να συνεργάζονται, να ρωτούν, να εξηγούν, να σχολιάζουν, να ερευνούν, να κάνουν συγκρίσεις, να αντιπαραθέτουν επιχειρήματα και να διατυπώνουν προτάσεις επίλυσης προβλημάτων. Η ομαδοκεντρική διδασκαλία είναι απαραίτητη προϋπόθεση στην προσπάθεια εισαγωγής καινοτόμων προγραμμάτων από το σχολείο (Ματσαγγούρας, 2000).

Η καινοτομία είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο. Χρησιμοποιείται για να περιγράψει συστηματικές διαδικασίες αλλαγών στις οποίες υπάρχουν τουλάχιστον τρεις διατάσεις:

- η πιθανή χρήση νέων διδακτικών προσεγγίσεων,
- η εφαρμογή νέων ή αναθεωρημένων εκπαιδευτικών μέσων,
- η μεταβολή των παιδαγωγικών αρχών και αντιλήψεων (Fullan, 2007, 30).

Εικόνα 5: Συνεργασία μαθητών. Πηγή: <https://www.kdap-ioannina.gr/test-post-blog-4/>

Ένα σημαντικό κομμάτι των νέων τεχνολογιών, που μπορεί να αξιοποιηθεί στη διδακτική πράξη, είναι οι προσομοιώσεις, οι οπτικοποιήσεις και η εικονική πραγματικότητα. Βοηθούν τον χρήστη να βυθιστεί σε τρισδιάστατα περιβάλλοντα και να βιώσει καταστάσεις που είναι δύσκολο να τις βιώσει διαφορετικά. Έχουν μοναδικά πλεονεκτήματα, όπως η αλλαγή μεγέθους που κάνει ορατό τον μικρόκοσμο και τον μακρόκοσμο, η δυνατότητα αντίληψης μη αισθητών σημάτων όπως τα ηχητικά κύματα και η αλληλεπίδραση με χώρους όπου η προσπέλαση είναι αδύνατη ή επικίνδυνη (Μικρόπουλος, 2002).

Εικόνα 6: Τα χαρακτηριστικά της παιχνιδοποίησης (gamification). Πηγή: https://www.coopers.ch/en/Blog/2019/03/Gamification_for_your_business.php

Τέλος, μια σχετικά νέα έννοια για το πώς μπορεί να γίνει πιο ενδιαφέρουσα η εκπαιδευτική καθημερινότητα, έχει σχέση με την εισαγωγή στοιχείων παιχνιδιού και ονομάζεται παιχνιδοποίηση (gamification). Θα μπορούσαμε να ορίσουμε ως

παιγνιδοποίηση τη χρήση στοιχείων και τεχνικών σχεδιασμού παιχνιδιών σε ένα μη παιγνιώδες πλαίσιο. Στηρίζεται κυρίως στις αρχές του συμπεριφορισμού και συγκεκριμένα στην επιβράβευση και την θετική ενίσχυση. Ο βασικός εκπαιδευτικός σκοπός της είναι η μετατροπή της μάθησης σε μία ευχάριστη και ελκυστική διαδικασία. Συνδυάζει την εμπλοκή του χρήστη και τη μάθηση, με την ανταμοιβή, το επίτευγμα, το κίνητρο και την πρόκληση. Ενδιαφέρεται δηλαδή να βάλει το στοιχείο της διασκέδασης στα βαρετά και δυσάρεστα περιβάλλοντα, ώστε να αποκτήσουν νόημα και διαδραστικότητα, να σπάσει η ρουτίνα με εκπλήξεις, να υπάρξει κλιμάκωση και ανατροφοδότηση και να δοθεί κίνητρο συμμετοχής στους μαθητές (εικ. 6). Μέσα από το παιχνίδι ο παίκτης μαθαίνει να σκέφτεται κριτικά, να αμφισβητεί, να αξιολογεί και να παίρνει αποφάσεις. Το παιχνίδι έγινε εργαλείο της μάθησης από τότε που αποδείχτηκε ότι οι μαθητές μαθαίνουν αποτελεσματικότερα διασκεδάζοντας. Υπάρχουν πολλές εύχρηστες εκπαιδευτικές πλατφόρμες με ψηφιακές τάξεις για τους μαθητές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα που έχει στηθεί στη βάση της παιγνιδοποίησης είναι τα ανοικτά διαδικτυακά μαθήματα (MOOCs), τα οποία διευκολύνουν, κινητοποιούν, παρακινούν και δεσμεύουν συναισθηματικά τους συμμετέχοντες. Ανάμεσα στις πολλές ψηφιακές πλατφόρμες υπάρχουν και κάποιες οι οποίες συνδυάζουν τη μάθηση με την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και τη χειραφέτηση των μαθητών, με απώτερο σκοπό τη διαμόρφωση ανεξάρτητων ατόμων με κριτική στάση απέναντι στα στερεότυπα και με ικανότητα συμμετοχής σε συλλογικές κοινωνικές πρωτοβουλίες (Πανταζίδης & Αυγουστάκη, 2017).

3. Σχολική βιβλιοθήκη και εκπαιδευτικό έργο

Η βιβλιοθήκη υπήρξε διαχρονικά φορέας πολιτισμού και διαχείρισης των τεκμηρίων της γνώσης. Ο ρόλος της γίνεται κομβικός ιδιαίτερα σήμερα στο νέο ψηφιακό περιβάλλον, όπου αναδεικνύεται έντονα η ανάγκη διαχείρισης της πολυπλοκότητας και των απρόβλεπτων αλλαγών. Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται η θέση και ο ρόλος της σχολικής βιβλιοθήκης στην εποχή των δικτύων ευρείας σύνδεσης και του ενιαίου χώρου πληροφόρησης, όπου εξασθενεί η διάκριση μεταξύ των συντελεστών της παραγωγής και της κατανάλωσης της πληροφορίας. Επιπλέον, εξετάζεται τι προσφέρουν οι σχολικές βιβλιοθήκες στην οργάνωση της καθημερινότητας των μαθητών και ειδικότερα στα άτομα με αναπηρία. Τέλος, ερευνώνται τρόποι ενσωμάτωσης της βιβλιοθήκης στη διδασκαλία και σύνδεσης της με τα προγράμματα σπουδών σε συνθήκες δια ζώσης και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

3.1. Η θέση και ο ρόλος της σχολικής βιβλιοθήκης

Στις σημερινές συνθήκες αβεβαιότητας και πολυπλοκότητας, όπου η γνώση αναγνωρίζεται ως διανοητικό κεφάλαιο, υπάρχει έντονη ανάγκη εντοπισμού, διαχείρισης και αποθήκευσης της πληροφορίας. Όμως, το σημαντικότερο στοιχείο είναι οι συνεχείς αλλαγές, οι οποίες απαιτούν συνεχείς προσαρμογές στις συνθήκες που μεταβάλλονται διαρκώς.

Ο αντικειμενικός σκοπός κάθε βιβλιοθήκης ήταν πάντα η κάλυψη των πληροφοριακών αναγκών των χρηστών της. Για την επιτυχία αυτού του σκοπού συγκεντρώνεται πληροφοριακό υλικό, οργανώνεται θεματικά και αφού εξασφαλιστεί η άμεση πρόσβασή του, αποδίδεται στο κοινό. Όμως, η βιβλιοθήκη είναι ένας ζωντανός οργανισμός και οι υπηρεσίες της δεν αποτελούν αυτοσκοπό, αλλά συνδέονται με τις ανάγκες πληροφόρησης του περιβάλλοντος στο οποίο ανήκει (Τσιμπόγλου & Παπαθεοδώρου, 2000).

Το σημερινό περιβάλλον των βιβλιοθηκών έχει ριζικά αλλάξει, ζούμε σήμερα στην ψηφιακή εποχή της πληροφορίας και σε ένα ψηφιακό περιβάλλον που επηρεάζει όλες τις κοινωνικές μας δραστηριότητες. Τα δίκτυα ευρείας σύνδεσης επιτρέπουν τη γρήγορη και χωρίς περιορισμούς διακίνηση της πληροφορίας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Οι διαφορές ανάμεσα στο συμβατικό και το ψηφιακό περιβάλλον είναι μεγάλες. Εμφανίστηκαν νέες μορφές τεκμηρίων, όπως το ηλεκτρονικό βιβλίο, δεν υπάρχουν πλέον οι περιορισμοί των αντιτύπων, της ταυτόχρονης χρήσης, της φθοράς από τη χρήση και της σταθερότητας της μορφής και του περιεχομένου, αφού το υλικό μπορεί να αλλάξει. Η ψηφιακή δημοσίευση μείωσε το κόστος δημοσίευσης μιας πνευματικής δημιουργίας και υπάρχουν πλέον εκτεταμένες συλλογές υλικού. Η σημερινή βιβλιοθήκη είναι μια βιβλιοθήκη υβριδικού τύπου, η οποία πρέπει να συνδυάζει αρμονικά τη διαχείριση συμβατικών και ψηφιακών πληροφοριών, ενώ ταυτόχρονα να ελέγχει την ποιότητα και την αξιοπιστία της πληθώρας των πληροφοριών του διαδικτύου (Μπόκος, 2001).

Είναι φανερό πως η βιβλιοθήκη πρέπει να εγκαταλείψει τη μονοσήμαντη αντίληψη για τον ρόλο της και να αναπτύξει υπηρεσίες που θα διευκολύνουν τις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της κοινωνίας. Όμως, δεν αρκεί αυτό αν περιμένει την κοινωνία να την ανακαλύψει. Χρειάζεται να βγει στην κοινωνία, να ξεκλειδώσει τη δυναμική της και να γίνει ένα οργανικό και αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας. Αυτό μπορεί να το πετύχει με την υιοθέτηση μιας σύγχρονης λειτουργίας μάρκετινγκ, ώστε να βελτιωθεί ο τρόπος προσέγγισης των χρηστών της. Βασικό στοιχείο στην προσπάθεια αυτή είναι η επένδυση στον άνθρωπο, με λειτουργίες περιβαλλοντικού χαρακτήρα, προστασίας καταναλωτή, ενίσχυσης ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων και κυρίως με τη σύνδεση της με την εκπαίδευση (Γεωργοπούλου, 2008).

Μια βιβλιοθήκη μπορεί να αναπτύξει διάφορες δράσεις στις τοπικές κοινωνίες, ειδικότερα στις μικρές κοινότητες. Μεταξύ άλλων μπορεί να υλοποιήσει:

- την τεχνολογική και ανθρώπινη δικτύωση με διάφορους τοπικούς φορείς, όπως τα μουσεία,
- τη χαρτογράφηση του πολιτισμικού αποθέματος της τοπικής κοινωνίας,
- τη μελέτη των δυνατών και αδύνατων σημείων της κοινότητας, των αναγκών, των προσδοκιών και των ευκαιριών για τους πολίτες,
- την οργάνωση εθελοντικών ομάδων για εργασίες υποστήριξης του έργου θεσμικών φορέων αλλά και των αναγκών ευπαθών ομάδων,
- τη διοργάνωση δράσεων ψυχαγωγίας, δια βίου μάθησης, επιχειρηματικότητας και καινοτομίας (Γαρουφάλλου, 2011).

Καθώς αλλάζει διαρκώς το τοπίο στην εκπαίδευση, αλλάζει και ο ρόλος της βιβλιοθήκης, η οποία φροντίζει να προσαρμόζει τις υπηρεσίες της στις απαιτήσεις του

κοινωνικού περιβάλλοντος. Τα βασικά χαρακτηριστικά που συνθέτουν την σύγχρονη προοπτική και τον διευρυμένο ρόλο της βιβλιοθήκης είναι η απομάκρυνση από την ιδέα της παραδοσιακής βιβλιοθήκης ως ξεχωριστού χώρου και η διάχυση των λειτουργιών της σε όλους τους εκπαιδευτικούς χώρους. Η βιβλιοθήκη παραμένει πάντα ένας χώρος πληροφόρησης, αλλά οι λειτουργίες της αποκεντρώνονται και εμπλουτίζονται. Σήμερα, η ραγδαία και χωρίς κανόνες αύξηση των δημοσιευμάτων κάνει απαραίτητη τη ρυθμιστική παρέμβαση της βιβλιοθήκης. Είναι απαραίτητος ο συντονιστικός ρόλος της βιβλιοθήκης στην οργάνωση και τη διαχείριση της πρόσβασης στην πληροφορία αλλά και στην επιλογή και αρχειοθέτηση του ψηφιακού υλικού. Επιπλέον, στο νέο χρώμα περιβάλλον μια πολύ σημαντική βοήθεια της βιβλιοθήκης είναι η εκτίμηση της καταλληλότητας και της αξιοπιστίας των τεκμηρίων (Μπώκος, 1999).

Στο ρόλο της Σχολικής Βιβλιοθήκης εμπλέκονταν συνήθως δύο δύσκολα διακριτές λειτουργίες. Η μελέτη και η επιφανειακή διαδικασία ανεύρεσης συγκεκριμένων πληροφοριών από τη μια μεριά, με την ανάγνωση και τη χρήση του υλικού για την αισθητική εμπειρία και τη χαλάρωση από την άλλη. Η βιβλιοθήκη, όμως, μπορεί να αξιοποιηθεί και για απαιτητική έρευνα σε βάθος, διευρύνοντας τις ερευνητικές δυνατότητες των μαθητών και αναπτύσσοντας δεξιότητες επιλογής, ελέγχου, ανάλυσης και σύνθεσης δεδομένων (Ζάχος, 1999). Παράλληλα, μέσα από δραστηριότητες δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής μπορεί να αναπτύξει δεξιότητες λογοτεχνικής γραφής, νοητικές λειτουργίες όπως η αποκλίνουσα σκέψη, κοινωνικο-συναισθηματικές δεξιότητες όπως η αυτογνωσία αλλά και κοινωνικές δεξιότητες όπως η θετική αντίληψη για ζωή (δημιουργική συναίσθηση) και η ανεξαρτησία της σκέψης (Κωτόπουλος, 2012β).

Οι βιβλιοθήκες που λειτουργούσαν μέχρι τα τελευταία χρόνια στα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης τις περισσότερες φορές περιορίζονταν στη συγκέντρωση και τον δανεισμό βιβλίων στους μαθητές τους. Δηλαδή πρόσφεραν υλικό για αξιοποίηση σε εξωτερικούς χώρους και σπάνια οργάνωναν ολοκληρωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις στον χώρο τους. Σήμερα, θεσμοθετημένα πλέον οι Βιβλιοθήκες παρέχουν στους μαθητές μια σειρά υπηρεσίες:

- πρωτογενούς πληροφόρησης και υποστήριξης της εκπαιδευτικής διαδικασίας
- πρόσβασης σε άλλα πληροφοριακά κέντρα στο διαδίκτυο

- υποστήριξης σε εκπαιδευτική έρευνα
- ενημέρωσης σχετικά με πολιτιστικές, εκπαιδευτικές και εκδοτικές δραστηριότητες (Κυριάκη-Μάνεση, 2006).

Η παραδοσιακή σχολική βιβλιοθήκη δεν είχε βιβλιοθηκονόμους, δεν είχε ολοκληρωμένο σύστημα ταξινόμησης και ήταν απλώς ένας χώρος με βιβλία και κάποιο οπτικο-ακουστικό υλικό. Σήμερα αλλάζει περιεχόμενο, εξαιτίας της αλματώδους τεχνολογικής εξέλιξης αλλά και του νέου τύπου σχολείου και γίνεται κέντρο μάθησης με χρήση τεχνολογικών μέσων ή κέντρο τεκμηρίωσης και πληροφόρησης, σύμφωνα με τους διεθνώς χρησιμοποιούμενους όρους. Η ανάπτυξη της βιβλιοθήκης συμβαδίζει με τις νέες αντιλήψεις για τις σχέσεις μαθητών-δασκάλων και το μαθητοκεντρικό μοντέλο, όπου ο δάσκαλος έχει τον ρόλο του συντονιστή της διεργασίας μάθησης, παρακινεί τον μαθητή να θέσει ερωτήματα, να διαλέξει πηγές και να αναπτύξει την κριτική και την ερευνητική του σκέψη. Η γνώση δεν αποτελεί πλέον κάτι δεδομένο και τελεσίδικο το οποίο ο μαθητής είναι υποχρεωμένος να απομνημονεύσει, αλλά είναι κάτι που θα οικοδομείται σταδιακά. Επομένως, η σύγχρονη βιβλιοθήκη έχει ρόλο αρωγού στο εκπαιδευτικό έργο και ουσιώδους συντελεστή στην ποιότητα της εκπαίδευσης και την πορεία της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Αυτός είναι ο λόγος της παγκοσμιοποίησης του θεσμού των σύγχρονων σχολικών βιβλιοθηκών σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές με τη διακήρυξη της IFLA και την επικύρωση της UNESCO (Αρβανίτη και συν., 2003).

Με την ανάπτυξη του συμμετοχικού ιστού Web 2.0 μεταλλάσσεται και η βιβλιοθήκη από αποθετήριο σε Βιβλιοθήκη 2.0, με λειτουργίες Σχολικού Πληροφοριακού Κέντρου (iCentre), το οποίο συνδέεται οργανωτικά και λειτουργικά με τις υποδομές και τις δράσεις του σχολείου. Το κέντρο αυτό είναι κάτι επιπλέον από χώρο πρόσβασης στην πληροφορία. Είναι ένας ιδεατός χώρος μάθησης, που υποστηρίζει το εκπαιδευτικό έργο και ενισχύει τις πληροφοριακές δεξιότητες των μαθητών. Ενσωματώνει λειτουργίες βιβλιοθήκης και πληροφοριακού αλφαριθμητισμού, εξοικειώνει τους μαθητές με τις σύγχρονες τεχνολογικές εφαρμογές και ενθαρρύνει την καινοτομία επιδιώκοντας τη συμμετοχή των μαθητών στην παραγωγή ψηφιακού περιεχομένου (Ζάχος, 2018).

Ο όρος Σχολική Βιβλιοθήκη εμφανίζει δύο κυρίως πλευρές. Χρησιμοποιείται με την έννοια του συνολικού αποθέματος βιβλίων και πληροφοριακού υλικού, αλλά

επιπλέον αναφέρεται στον χώρο στον οποίο βρίσκεται συγκεντρωμένο αυτό το υλικό και λειτουργεί ως βιβλιοθήκη. Όπως είναι φυσικό οι απαιτήσεις του σύγχρονου, δυναμικού, εκπαιδευτικού περιβάλλοντος αυξάνονται διαρκώς και ιδιαίτερα στην κατεύθυνση των ψηφιακών πηγών πληροφόρησης. Έτσι, ο όρος Σχολική Βιβλιοθήκη διαφοροποιείται και περιλαμβάνει πέρα από τις συνήθεις λειτουργίες της βιβλιοθήκης και άλλα χαρακτηριστικά, όπως η σύνδεση με εξειδικευμένους πληροφοριακούς κόμβους στο διαδίκτυο (ψηφιακά περιοδικά, ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικές παρουσιάσεις κτλ) και η χρήση οπτικοακουστικών μέσων (video, CD-ROMs κ.ά), τα οποία μετατρέπουν τη βιβλιοθήκη σε κέντρο πληροφόρησης του σύγχρονου σχολείου (εικ. 7. Ο όρος που ήδη καθιερώθηκε σε πολλές χώρες με μεγάλη παράδοση σχολικών βιβλιοθηκών (USA, United Kingdom) και περιγράφει αρτιότερα τη νέα πληροφοριακή πραγματικότητα είναι Σχολική Βιβλιοθήκη και Κέντρο Εκπαιδευτικών Μέσων (Ζάχος, 1999).

Εικόνα 18: Η βιβλιοθήκη ως κέντρο ψηφιακών μέσων

Το νέο περιβάλλον υπηρεσιών πληροφόρησης μπορεί να χαρακτηριστεί ως ενιαίος χώρος πληροφόρησης, όπου πολλαπλασιάζονται οι μορφές και οι διάλογοι διακίνησης και αποθήκευσης της πληροφορίας, ενώ εξασθενούν οι διαχωριστικές γραμμές και η διάκριση ανάμεσα στους συντελεστές της παραγωγής και της

διακίνησης της πληροφορίας. Για τη βιβλιοθήκη αυτό σημαίνει τη σταδιακή αντικατάσταση του φυσικού χώρου με πολλαπλά σημεία εισόδου ενιαίας χρήσης στον πληροφοριακό κόσμο. Η βιβλιοθήκη θα μετατραπεί σε εικονική, αφού θα προσδιορίζεται από τις υπηρεσίες που προσφέρει και όχι από τη φυσική της υπόσταση. Φυσικά, η βιβλιοθήκη, πέρα από τη διευκόλυνση και την αποτελεσματική πρόσβαση, δεν θα πάψει να μετέχει σε όλες τις φάσεις του πληροφοριακού κυκλώματος, όπως η παραγωγή και η αξιοποίηση κάθε πνευματικού έργου. Χρειάζεται, παράλληλα, να αναπτύξει μηχανισμούς εύκολης και γρήγορης ψηφιοποίησης υλικού, ώστε να εμπλουτιστεί το περιεχόμενο του ενιαίου χώρου. Ένα, επίσης, σημαντικό ζήτημα είναι η ανάπτυξη εξελιγμένων υπηρεσιών εύκολης και γρήγορης αναζήτησης και ελέγχου του θεματικού περιεχομένου, ώστε να διασφαλίζεται η καταλληλότητα του περιεχομένου για τους χρήστες της, τους μαθητές (Μπώκος, 1998).

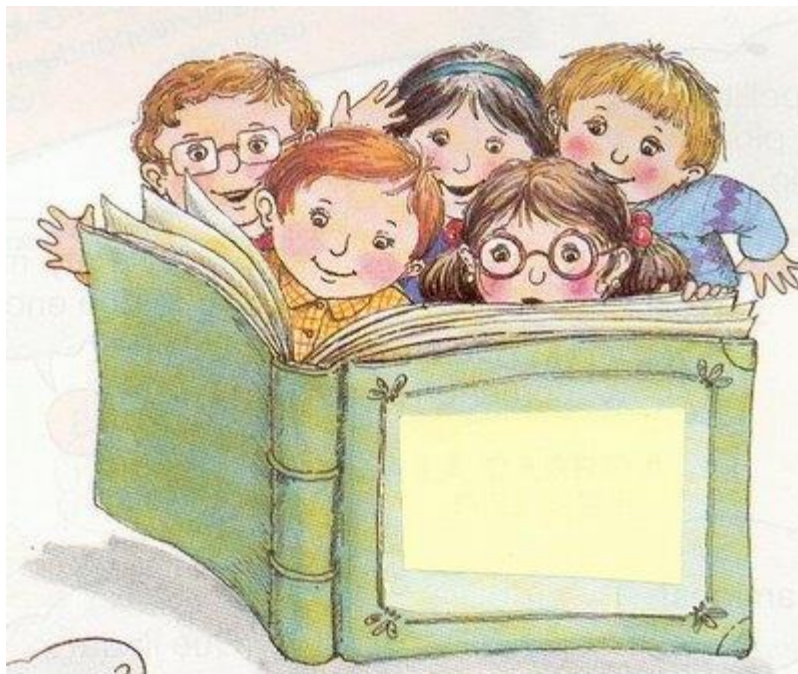
Η ολοκληρωμένη εκπαίδευση του ατόμου, αποτελεί βασικό στόχο της σύγχρονης παιδαγωγικής σκέψης. Η έννοια αυτή περιλαμβάνει τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τη συναισθηματική και καλλιτεχνική ανάπτυξη αλλά και την κοινωνική και πολιτική συγκρότηση των μαθητών. Η βιβλιοθήκη, ως πύλη γνώσης, αποκτά πλέον νέα σημασία για τον μαθητή, ο οποίος μυείται στην έρευνα, αναπτύσσει την κριτική σκέψη και μαθαίνει πώς να μαθαίνει (Ζάχος, 1999).

3.2. Η προσφορά της σχολικής βιβλιοθήκης στους μαθητές

Σύμφωνα με τις σύγχρονες προσεγγίσεις ο ρόλος της βιβλιοθήκης στο σύγχρονο σχολείο είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Ξεπερνά κατά πολύ τη συνηθισμένη λειτουργία του χώρου δανεισμού και μελέτης βιβλίων και γίνεται ένα κέντρο πληροφόρησης, ένα υβρικό περιβάλλον μάθησης και δημιουργίας ισχυρών σχέσεων των παιδιών με τη γνώση και τον πολιτισμό. Η σύγχρονη σχολική βιβλιοθήκη δεν είναι εξωτερικός συνεργάτης αλλά οργανικό κομμάτι του σχολείου, το οποίο συνδέεται στενά με το καθημερινό εκπαιδευτικό έργο. Στη συνέχεια επιχειρείται η εξέταση των αναγκών που καλείται να καλύψει και το πλεονέκτημα που μπορεί να προσφέρει η ύπαρξη μιας βιβλιοθήκης σε ένα σχολείο.

Η βιβλιοθήκη, με τη νέα φιλοσοφία της, μπορεί να αποτελέσει την καρδιά σε ένα σχολείο ανοικτών οριζόντων. Στο επίπεδο της γνώσης, με δεδομένο ότι τα

τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικά βήματα απελευθέρωσης της διδασκαλίας από την απομνημόνευση και το ένα και μοναδικό σύγγραμμα, η βιβλιοθήκη αποτελεί πηγή ενός πλήθους συγγραμμάτων και πολλαπλών μορφών, αφού φιλοξενεί όχι μόνο βιβλία αλλά και περιοδικά, φωτογραφίες, χάρτες, ταινίες κτλ.

Εικόνα 8: Φιλαναγνωσία. Πηγή: shorturl.at/nsDU1

Ένα από τα πρώτα βήματα στο ταξίδι της γνώσης είναι η φιλαναγνωσία (εικ. 8), δηλαδή η εξοικείωση του μαθητή με την ανάγνωση και η ανάπτυξη μιας φιλικής σχέσης με το βιβλίο, ώστε να του προσφέρει αισθητική απόλαυση. Για την ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας είναι απαραίτητη μια οργανωμένη σχολική βιβλιοθήκη, η οποία να στεγάζεται σε έναν άνετο και λειτουργικό χώρο και η θεματική συγκρότηση της συλλογής της να καλύπτει τα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες όλων των μαθητών. Επιπλέον, χρειάζεται τεχνολογικό εξοπλισμό, ο οποίος να μπορεί να υποστηρίξει τις όποιες δραστηριότητες πέραν της ανάγνωσης, όπως τη δημιουργία και την παρακολούθηση ταινίας. Απαραίτητος είναι ο επαγγελματίας βιβλιοθηκάριος ή ένας επιμορφωμένος εκπαιδευτικός, ο οποίος θα συνεργάζεται στενά με κάποιον βιβλιοθηκάριο. Εκτός από την κεντρική σχολική βιβλιοθήκη, είναι απαραίτητο να υπάρχει η βιβλιοθήκη της κάθε τάξης, της οποίας η συλλογή θα ανανεώνεται συχνά. Τέλος, κρίνεται σκόπιμη η συμμετοχή των μαθητών στην επιλογή των βιβλίων που θα αγοραστούν, στη συντήρηση του υλικού και στην οργάνωση και την καθαριότητα του χώρου (Μπουλούμπασης, 2010).

Η σχολική βιβλιοθήκη μπορεί να ενσωματωθεί στη διδασκαλία βελτιώνοντας τις δεξιότητες των μαθητών στην αναζήτηση της απαραίτητης πληροφορίας. Στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιείται ο όρος πληροφοριακή παιδεία ή πληροφοριακός γραμματισμός, ο οποίος αναφέρεται στη δεξιότητα του μαθητή να κατανοεί την αναγκαιότητα μιας πληροφορίας και να μπορεί να επισημάνει, να αξιολογήσει και τελικά να χρησιμοποιήσει την έγκυρη πληροφορία με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο. Τα στάδια που ακολουθεί ο μαθητής για να κατανοήσει ένα φαινόμενο και να αναπτύξει τον πληροφοριακό γραμματισμό είναι:

- διατύπωση ερευνητικού ερωτήματος
- διδασκαλία στρατηγικών αναζήτησης πληροφορίας
- εντοπισμός πληροφοριών και πρόσβαση
- διάκριση χρήσιμων πληροφοριών
- σύνθεση και παρουσίαση της εργασίας
- αξιολόγηση επάρκειας, ποιότητας και αποτελεσμάτων (Καραμανώλη, 2015).

Στις σύγχρονες πολύπλοκες κοινωνίες για να μπορέσουν οι μαθητές να ανταποκριθούν ως πολίτες στις απαιτητικές συνθήκες χρειάζεται να αναπτύξουν εκτός του πληροφοριακού και ικανότητες κριτικού γραμματισμού. Μεταξύ των διδακτικών πρακτικών που μπορεί να ακολουθηθούν για την ανάπτυξη του κριτικού γραμματισμού στους μαθητές, είναι και η κριτική ανάλυση λόγου στο πλαίσιο μιας πρότασης διδασκαλίας λαϊκού παραμυθιού. Το λαϊκό παραμύθι ως κειμενικό είδος κρύβει αντιλήψεις, ιδέες και στάσεις που χρησιμοποιούνται για τη διάδοση κάποιας ιδεολογίας και μπορεί να τις αποκαλύψει η κριτική ανάλυση λόγου. Η διδασκαλία θα οργανωθεί σε τρεις φάσεις:

- α) την αφόρμηση, που είναι μια εισαγωγική συζήτηση,
- β) τη διερεύνηση του θέματος, όπου οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες αναλαμβάνουν ένα παραμύθι για να μελετήσουν τη γλώσσα και τη σύνταξη, ώστε να ανακαλύψουν κοινωνικές σχέσεις και ταυτότητες,
- γ) τον σχολικό γραμματισμό, στη φάση αυτή οι μαθητές παρουσιάζουν στην τάξη τα συμπεράσματα της ομάδας τους, δημιουργούν δικά τους κείμενα και δημοσιεύουν άρθρα στο διαδίκτυο για την ευαισθητοποίηση του κοινού (Σωτηρίου και συν., 2013).

Σήμερα που η δια βίου μάθηση αποτελεί παγκόσμιο στόχο των πολιτών και των κρατών, οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν πληθώρα διαδραστικών και συμμετοχικών υπηρεσιών, συσκευών και προγραμμάτων. Η αξιοποίησή όλων αυτών στο σχολείο εξαρτάται από την εφαρμογή μιας εκτεταμένης αναδιοργάνωσης των δομών, των μαθησιακών πλαισίων και των διδακτικών τεχνικών. Η ευκαιρία που αναδύεται για τις σχολικές βιβλιοθήκες είναι να λειτουργήσουν ως χώροι εξερεύνησης και ερμηνείας και να συνδυάσουν το όφελος της φυσικής με την απομακρυσμένη υπηρεσία. Ταυτόχρονα, μπορούν να καλλιεργήσουν τη θετική στάση των μαθητών στη χρήση των ΤΠΕ και να προσφέρουν ευκαιρίες αναγνωστικής, πληροφοριακής και ψηφιακής παιδείας, παράλληλα με την παιδεία στη χρήση υπολογιστών και ψηφιακών μέσων. Μπορούν να υποστηρίξουν την πρόσβαση, ανάλυση και εξερεύνηση του πραγματικού κόσμου και την ανάπτυξη ήπιων δεξιοτήτων και ανώτερων νοητικών λειτουργιών, όπως η ανθεκτικότητα, η στρατηγική σκέψη, η επικοινωνία, η συνεργασία και η επίλυση προβλήματος. Επιπλέον, μπορούν να προσφέρουν πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πύλες και εικονικά περιβάλλοντα μάθησης, να υποστηρίξουν κύκλους εξ αποστάσεως μαθημάτων και να παρέχουν ψηφιακές πηγές για ερευνητικές εργασίες (Davies, 2006).

Μια ιδιαίτερη κατηγορία του πληθυσμού, που αντιμετωπίζει προβλήματα άνισης μεταχείρισης και κοινωνικής απομόνωσης είναι οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και ειδικότερα τα άτομα με αναπηρία. Η διασφάλιση της καθολικής πρόσβασης στην πληροφορία όλων των ανθρώπων είναι στοιχειώδης υποχρέωση του σχολείου και της σχολικής βιβλιοθήκης, για την αποφυγή φαινομένων ψηφιακού αποκλεισμού και ιδιαίτερα στις περιπτώσεις των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Με τη βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας η βιβλιοθήκη μπορεί να κάνει προσβάσιμη κάθε πληροφορία στα Άτομα με αναπηρία (ΑμεΑ), ώστε η όποια σωματική ή νοητική αναπηρία να μην τους οδηγεί αναγκαστικά και στην πληροφοριακή αναπηρία. Το εικονικό περιβάλλον είναι ένας τρισδιάστατος εικονικός κόσμος, ο οποίος προσφέρει ίσες ευκαιρίες μάθησης σε όλα τα παιδιά, αφού κάθε χρήστης μπορεί να αλληλεπιδρά και να παίρνει ανάδραση σύμφωνα με τον δικό του ρυθμό, στον δικό του προσωπικό χώρο και σε πραγματικό χρόνο. Μέσω της εικονικής πραγματικότητας μια βιβλιοθήκη μπορεί επιπλέον να βοηθήσει σε κάποιες περιπτώσεις αποκατάστασης και για να αντιμετωπιστούν σύνδρομα, φοβίες και μαθησιακές δυσκολίες (Τσουμπρακάκου και συν., 2012).

Ο τρόπος οργάνωσης μιας εικονικής βιβλιοθήκης εστιασμένης στην εξυπηρέτηση μαθητών με ειδικές ανάγκες απαιτεί τις ανάλογες προσαρμογές (εικ. 9). Συγκεκριμένα, αν πρόκειται για μαθητές με αυτισμό ο χώρος πρέπει να μην έχει έντονα χρώματα και να είναι απαλλαγμένος από ερεθίσματα που προκαλούν σύγχυση, διασπούν την προσοχή ή τους κάνουν να αισθάνονται ανασφαλείς. Πρέπει να έχει σταθερές, ευδιάκριτες και σαφώς διαφοροποιημένες λειτουργίες, ώστε να μπορεί κάθε παιδί να τις αξιοποιεί για εξατομικευμένη χρήση. Για τα παιδιά με προβλήματα όρασης υπάρχουν τα ψηφιακά ομιλούντα περιβάλλοντα, που συνδυάζουν τεχνολογίες φωνής και αφής, ενώ μπορεί να έχουν ακόμη προσαρμοσμένο εικονικό πληκτρολόγιο. Υπάρχουν, επίσης, διαδικτυακά εικονικά περιβάλλοντα όπου μαθητές ΑμεΑ αλληλεπιδρούν μέσω κάποιων avatars (εικονικές οντότητες), αναπτύσσοντας δραστηριότητες εξερεύνησης, παιχνιδιού ή επίσκεψης σε χώρους πολιτισμού, όπως εικονικά μουσεία με εικονικά έργα τέχνης. Γενικά, η εικονική πραγματικότητα μέσα από τη συνεργασία διεπιστημονικών ομάδων μπορεί να διαμορφώσει λειτουργικά περιβάλλοντα, τα οποία θα διευκολύνουν την ικανοποίηση των ψηφιακών αναγκών σε ένα μεγάλο φάσμα παιδιών με ειδικές δυσκολίες (Τσουμπρακάκου και συν., 2012).

Εικόνα 9: Ψηφιακή τεχνολογία βιβλιοθήκης για ΑμεΑ. (Σύνθεση Α.Απατσίδου)

3.3. Τρόποι σύνδεσης της βιβλιοθήκης με τα προγράμματα σπουδών

Ένα πρόγραμμα σπουδών περιλαμβάνει τους γενικούς σκοπούς, τους διδακτικούς στόχους, τα μέσα υλοποίησης, τους τρόπους επίτευξης, τις μεθόδους και τα εργαλεία αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου. Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι διδακτικοί στόχοι γιατί υποδεικνύουν τον τρόπο οργάνωσης και αξιολόγησης της διδασκαλίας και

αποτελούν τον μοχλό για την υλοποίηση της εσωτερικής μεταρρύθμισης στην εκπαίδευση (Δημητριάδου, 2016, 55-58).

Τα βασικά χαρακτηριστικά του σχολείου ως οργανισμού μάθησης είναι η υψηλή προσαρμοστικότητα σε σχέση το εξωτερικό περιβάλλον, η συνεχής ικανότητα προσαρμογής, η έμφαση στην ανάπτυξη τόσο της ατομικής όσο και της ομαδικής μάθησης και το ενδιαφέρον αξιοποίησης της νέας γνώσης για καλύτερα αποτελέσματα. Τα βασικά χαρακτηριστικά ενός οργανισμού που μαθαίνει είναι:

- Η κουλτούρα και οι στρατηγικές μάθησης, που συνδέονται με τη χρήση πηγών πληροφόρησης, την ελεύθερη ροή της πληροφορίας και την ενθάρρυνση όλων των συμμετεχόντων στην έκφραση και εφαρμογή νέων ιδεών.
- Οι διαδικασίες, που θα υποστηρίζουν την αλληλεπίδραση και θα διευκολύνουν τη ροή των πληροφοριών. Τέτοιες διαδικασίες είναι η ενθάρρυνση επεξεργασίας καινοτόμων σεναρίων, η επιδίωξη ανάλυσης δεδομένων που επηρεάζουν τη λειτουργία του οργανισμού, η δημιουργία κλίματος συνεργασίας, η παροχή κινήτρων και η επιβράβευση ανάπτυξης συστημάτων αξιολόγησης και επίτευξης στόχων.
- Οι τεχνικές και οι μέθοδοι, που θα διευκολύνουν την έρευνα.
- Η ανάπτυξη κινήτρων, για τη μάθηση και την προσαρμογή (Κεκές, 2011, 232-235).

Ένα στοιχειώδες ερώτημα είναι πώς ακριβώς μπορεί να υποστηριχθεί η μάθηση από τη σύγχρονη τεχνολογία και σε τι πλεονεκτεί από το παραδοσιακό έντυπο. Η ψηφιακή μάθηση ενεργοποιεί τους μαθητές χάρη στην πολυτροπικότητα της πληροφορίας και τη δυνατότητα διάδρασης. Ειδικότερα, τα βασικά πλεονεκτήματα της ψηφιακής μάθησης στην εκπαιδευτική διαδικασία, είναι:

- Η δυναμικότητα: δεν είναι στατική αλλά εξελίσσεται στον χρόνο.
- Η διαδραστικότητα: επιτρέπει την αλληλεπίδραση ανάμεσα στον μαθητή και το ψηφιακό σύστημα.
- Η συνεργατικότητα: προάγει τη συνεργασία σε ομάδες μαθητών.
- Η δυνατότητα οπτικοποίησης: αξιοποιεί την εικόνα διευκολύνοντας την ανάλυση των δεδομένων.

- Οι πολλαπλότητα των συνδέσεων: προσφέρει πολλαπλές υπερσυνδέσεις (Δημητριάδης, 2015, 36-37).

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές αρχικά χρησιμοποιήθηκαν για την παραγωγή κειμένων που διακινούνταν μόνο σε έντυπη μορφή. Στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον κυριαρχεί πλέον η ηλεκτρονική δημοσίευση και η ψηφιακή διάχυση του υλικού. Ανάμεσα στα πλεονεκτήματα της ψηφιακής πληροφόρησης είναι ότι σήμερα μπορεί να υπάρξουν ακριβή αντίγραφα, δηλαδή το πρωτότυπο είναι ακριβώς το ίδιο με τα αντίγραφα, όσες φορές κι αν αναπαραχθεί. Ένα δεύτερο πλεονέκτημα είναι ότι υπάρχει δόμηση, με τα μεταδεδομένα περιγράφεται ο συγγραφέας, η ημερομηνία, το υποκεφάλαιο, η παράγραφος, η πηγή, κάποιες παραπομπές, διαγράμματα και πολλά άλλα, έτσι μπορεί να προκύψουν πολλά διαφορετικά στιλ εμφάνισης. Από τη δόμηση προήλθε και η γλώσσα επισήμανσης δηλαδή η κωδικοποίηση της δομής και η αναπαράστασή της στο περιεχόμενο ως πληροφορία, κάτι που βοήθησε στην παραγωγή μιας ποικιλίας νέων προϊόντων. Κάποια άλλα πλεονεκτήματα είναι η ευκολία της ηλεκτρονικής δημοσίευσης, η καθολικότητα της πληροφορίας που είναι πλέον διαθέσιμη σε όλο τον κόσμο και ένα τελευταίο είναι η νέα λειτουργικότητα, δηλαδή οι εναλλακτικοί τρόποι αξιοποίησης του περιεχομένου που ενσωματώνει ποικιλία υλικού πολυμέσων (Καπιδάκης, 2014, 1-6).

Ο συμμετοχικός ιστός (Web 2.0) προσφέρει ευκαιρίες συμμετοχής, διαμοιρασμού ψηφιακών δημιουργιών και συνεργατικής μάθησης μέσα από τα εργαλεία κοινωνικής δικτύωσης και τις διαδικτυακές κοινότητες. Το όραμα της Παιδαγωγικής 2.0, δηλαδή της φιλοσοφίας που έχει αναδυθεί μέσα από τον συμμετοχικό ιστό, είναι να βρίσκεται ο μαθητής στο επίκεντρο διαδικτυακών δραστηριοτήτων, να αξιοποιεί τα εργαλεία του συμμετοχικού ιστού και να ρυθμίζει ο ίδιος τη μάθησή του και να καθορίζει το πρόγραμμα σπουδών. Τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της νέας οπτικής είναι:

- Οι μικρές μονάδες περιεχομένου που μπορεί να δημιουργήσουν οι μαθητές, όπως μηνύματα και σχόλια σε blogs.
- Το δυναμικό και ευέλικτο πρόγραμμα σπουδών.
- Οι αυθεντικές διαδικασίες μάθησης.
- Οι πολυτροπικοί και διαθεματικοί πόροι, οι οποίοι να είναι προσβάσιμοι από όλους.

- Η πολύπλευρη υποστήριξη από συμμαθητές, εκπαιδευτικούς, κάποιους ειδικούς και την κοινότητα.
- Οι σχεδιασμένες από τους μαθητές εργασίες και δραστηριότητες, οι οποίες πρέπει να είναι ανοικτές στην κοινωνία και τη διαφορετικότητα, να υποστηρίζουν την καινοτομία και τη δημιουργικότητα και να αναπτύσσουν την υπευθυνότητα (Δημητριάδης, 2015, 149-150).

Σε σχέση με τα εργαλεία του Web 2.0 από τα πιο δημοφιλή είναι τα κοινωνικά δίκτυα (ή μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή social media), όπως το facebook, το Instagram, το Twitter και το LinkedIn. Αν και συνδέθηκαν περισσότερο με τη διείσδυση στην προσωπική ζωή άλλων ανθρώπων, μπορούν ωστόσο να προσφέρουν σημαντικές εκπαιδευτικές υπηρεσίες. Η ουσιαστική προσφορά των κοινωνικών δικτύων είναι πως συνδέουν το προσωπικό με το σχολικό περιβάλλον με πιο ελεύθερες μορφές ανεπίσημης επικοινωνίας, αναπτύσσουν τον τεχνολογικό αλφαριθμητισμό και ενθαρρύνουν τη συμμετοχή σε κοινότητες δράσης. Σύμφωνα με σχετικές έρευνες μπορούν να υποστηρίξουν τη δημιουργία online σχολικών κοινοτήτων, όπου θα υλοποιούνται δραστηριότητες όπως:

- η δημιουργία ιστοσελίδας του σχολείου
- η παρουσίαση εργασιών και η συμμετοχή στο δημόσιο διάλογο
- η συγκρότηση ομάδων συνεργασίας
- η υλοποίηση ψηφοφοριών και ερευνών γνώμης
- η δημιουργία σελίδων με έργα μαθητών (Δημητριάδης, 2015, 151-152).

Εικόνα 10: Τα λογότυπα των πιο δημοφιλών κοινωνικών δικτύων

Τα wikis είναι υπηρεσίες που επιτρέπουν τη συνεργατική διαμόρφωση κάποιων ιστοσελίδων, χωρίς πρακτικές δυσκολίες και χωρίς περιορισμούς. Η αξιοποίησή τους στην εκπαίδευση αναπτύσσει τη δημιουργικότητα, βελτιώνει την ικανότητα συγγραφής και επανεξέτασης κειμένων και αυξάνει τη δέσμευση του μαθητή στην κοινή προσπάθεια δημιουργίας ενός έργου. Τα blogs (ιστολόγια) είναι διαδικτυακά προσωπικά ημερολόγια με σκέψεις, ιδέες, σχολιασμούς και προβληματισμούς κατά

χρονολογική σειρά. Οι δημοσιεύσεις αυτές είναι ανοικτές στον σχολιασμό των αναγνωστών τους. Στην εκπαίδευση μπορεί να αξιοποιηθούν για τη δημιουργία μαθητικής εφημερίδας και για την ανάρτηση μαθητικών δραστηριοτήτων, εργασιών και ερευνών (Δημητριάδης, 2015, 154-156).

Ο όρος Κοινωνία των Πληροφοριών σχετίζεται ουσιαστικά με τις δυνατότητες εφαρμογών και την κοινωνική διάσταση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών και αποτελεί στην ουσία την ευρωπαϊκή εκδοχή του αμερικάνικου όρου Πληροφοριακές Υπερλεωφόροι (Information Superhighways). Σήμερα, καθώς το εκπαιδευτικό σύστημα ξεφεύγει από τα δεσμά της μίας και μοναδικής αλήθειας, έχει ανοίξει η προοπτική για τη συνεργασία των βιβλιοθηκών και τη δημιουργία δικτύων ψηφιακών βιβλιοθηκών. Έτσι, γίνεται πραγματικότητα η νοητή (virtual) βιβλιοθήκη, η οποία είναι στην ουσία ένα σύμπλεγμα από υπολογιστικά συστήματα, που διαχειρίζεται ψηφιακή πληροφορία διαφορετικού τύπου, από διαφορετικές πηγές και με διαφορετικό περιεχόμενο. Η προσφορά της νοητής βιβλιοθήκης συμπυκνώνεται στη δυνατότητα πρόσβασης και αξιοποίησης ολοκληρωμένης πληροφορίας από διαφορετικά σημεία του πλανήτη. Μια άλλη πραγματικότητα είναι τα δίκτυα βιβλιοθηκών, δηλαδή οι συνεργασίες για την ανταλλαγή υλικού και οι κοινοπραξίες βιβλιοθηκών, που αποτελούν ουσιαστικά ειδικού τύπου συνεργασίες βιβλιοθηκών αλλά και εκδοτών για τη δυνατότητα δωρεάν πρόσβασης σε ψηφιακά επιστημονικά περιοδικά με καταβολή συνδρομής από τη βιβλιοθήκη. Σημαντικό ρόλο παίζει το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), που έχει ως αποστολή να διασφαλίζει την αδιάκοπη ροή επιστημονικών και τεχνολογικών πληροφοριών για όλον τον επιχειρηματικό κόσμο και την επιστημονική κοινότητα της χώρας. Το ΕΚΤ συμβάλλει, επίσης, στην αναβάθμιση της οργάνωσης, της λειτουργίας και του ρόλου των βιβλιοθηκών, ενώ διατηρεί και ψηφιακή βιβλιοθήκη με 36 βάσεις δεδομένων από όλα τα γνωστά αντικείμενα, εκατοντάδες ηλεκτρονικά περιοδικά, δεκάδες χιλιάδες διδακτορικές διατριβές και ψηφιοποιημένα πρακτικά συνεδρίων (Τσιμπόγλου, 1998).

Μια άλλη δυνατότητα της βιβλιοθήκης είναι η μύηση των μαθητών στα μυστικά της συγγραφής λογοτεχνικών κειμένων. Πρόκειται για σειρά από παιγνιώδεις δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, όπως η σύνθεση και ανασύνθεση ιστοριών, η περιγραφή του προσωπικού πορτρέτου, η μαγεία της επινόησης μυθιστορηματικών χαρακτήρων και η αλλαγή οπτικής γωνίας. Μετά από εισαγωγική ενημέρωση παρακινούνται οι μαθητές να δημιουργήσουν ιστορίες υιοθετώντας κατά την αφήγηση την οπτική γωνία του παιδιού, ενός φίλου ή ενός συνομηλίκου τους, ώστε

να κατασκευάσουν ήρωες αντίστοιχους με την ηλικία τους. Το περιβάλλον θα πρέπει να είναι ρεαλιστικό και οι χαρακτήρες αληθοφανείς και πειστικοί, ώστε οι αναγνώστες/ συμμαθητές τους να μπορούν να συνδεθούν συναισθηματικά και να ταυτιστούν μαζί τους. Οι ιστορίες πρέπει να διαθέτουν γρήγορο ρυθμό, δίνοντας έμφαση στις εντυπωσιακές εικόνες, όπως ακριβώς συμβαίνει στα τηλεοπτικά βιντεοκλίπ, με τα οποία είναι εξοικειωμένοι οι νεαροί αναγνώστες. Τέλος, για να είναι ελκυστικές οι ιστορίες πρέπει να προσφέρουν ένα ευφάνταστο και λειτουργικό σκηνικό, να εκφράζουν έντονα συναισθήματα και να χαρακτηρίζονται για την αισιόδοξη προοπτική τους, παρουσιάζοντας τη μαγική διάσταση της ζωής (Κωτόπουλος, 2012α).

Μια σχετική με την προηγούμενη δραστηριότητα είναι η ψηφιακή αφήγηση. Πρόκειται για μια ιστορία που δημιουργείται και παρουσιάζεται με ψηφιακά μέσα. Για τη δημιουργία της ιστορίας συνδυάζονται διαφορετικά είδη λόγου, όπως το γραπτό κείμενο, το ηχογραφημένο κείμενο, η εικόνα, η κινούμενη εικόνα (video), η μουσική. Η ψηφιακή αφήγηση μπορεί να αποθηκευτεί και να δημοσιευτεί στο διαδίκτυο, διευρύνοντας τον χρόνο ζωής της και επιτρέποντας τον σχολιασμό και την κριτική προσέγγισή της. Η ιδιαίτερη εκπαιδευτική της αξία είναι η συμβολή της στην ενίσχυση των δεξιοτήτων γραμματισμού, όπως η δεξιότητες αναζήτησης και αξιολόγησης πληροφοριών, συγγραφής σεναρίου, διεξαγωγής συνεντεύξεων, χρήσης ψηφιακής τεχνολογίας, επίλυσης προβλήματος και λήψης απόφασης. Τα επτά δομικά χαρακτηριστικά στοιχεία της ψηφιακής αφήγησης είναι η ερώτηση δραματοποίησης, η επιλογή οπτικής γωνίας, το συναισθηματικό περιεχόμενο, η ηχογραφημένη φωνή, ο ελκυστικός ρυθμός, η οικονομία λέξεων και το μουσικό υπόβαθρο (Μουταφίδου & Μπράτισης, 2013).

Εικόνα 11: Το λογότυπο του συστήματος COINE

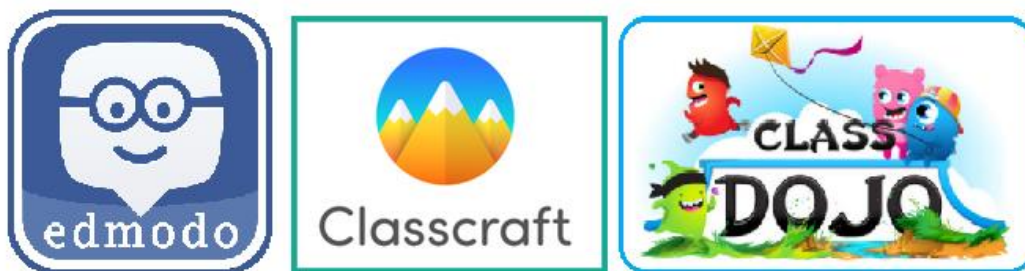
Σχετικό με τη διάχυση ιστοριών είναι το ευρωπαϊκό σύστημα COINE (εικ. 11). Ένα ενδεικτικό παράδειγμα είναι αυτό το οποίο εφαρμόστηκε από τον Μάρτιο του 2002 μέχρι τον Αύγουστο του 2004 από τη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου

Μακεδονίας, σε συνεργασία με την κοινοπραξία του έργου COINE (Cultural Objects in Networked Environments) της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βασική του ιδέα ήταν η διάχυση ιστοριών, αναμνήσεων, φωτογραφικού υλικού από επισκέψεις και γενικότερα εμπειριών πολιτιστικού περιεχόμενου, προβάλλοντας την πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης. Το σύστημα ανέλαβε τη δημιουργία ενός ευέλικτου εργαλείου σε περιβάλλον Web, το οποίο δεν απαιτούσε ιδιαίτερες γνώσεις χρήσης Η/Υ. Οι διηγήσεις των χρηστών ήταν δυνατόν να εμπλουτιστούν ή να διαφοροποιηθούν με ψηφιοποιημένο υλικό, εφόσον το επιθυμούσε ο συγγραφέας τους. Το σύστημα μπορεί να εμπλουτίσει τη διδασκαλία δίνοντας την ευκαιρία στους μαθητές να εξοικειωθούν με τη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του Διαδικτύου και γενικότερα να αναπτύξουν δεξιότητες σε έρευνα, συγκέντρωσης υλικού, επεξεργασίας και χρήσης ψηφιακού υλικού και συγγραφής διηγήσεων και προσωπικών εμπειριών. Με τη χρήση του συστήματος COINE επιτυγχάνεται ένα νέο επίπεδο διάδρασης σε ένα ευρύ σύνολο πιθανών χρηστών από βιβλιοθήκες και μουσεία μέχρι σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα γίνεται αναφορά σε μελλοντικές προοπτικές χρήσης του συστήματος για εκπαιδευτικούς σκοπούς από σχολεία (Φράγκου και συν., 2007).

Νέες σχετικά έννοιες είναι οι Πλατφόρμες Παιχνιδοποίησης, οι οποίες συνδυάζουν το παιχνίδι σε ψηφιακές τάξεις με την κριτική σκέψη και τη χειραφέτηση του μαθητή. Το παιχνίδι είναι το μέσο απορρόφησης σε μια δραστηριότητα, μπορεί να κάνει διασκεδαστικό ένα βαρετό πλαίσιο, να κινητοποιήσει τους μαθητές και να δώσει νόημα στις δραστηριότητές τους. Σκοπός του είναι να συμβάλλει στη δημιουργία ανεξάρτητων ατόμων που θα έχουν όμως συλλογική συνείδηση, θα διαπνέονται από κοινωνικές και οικολογικές ευαισθησίες και θα μπορούν να αναπτύξουν κοινωνικές δράσεις. Το παιχνίδι μαθαίνει στον παίκτη έναν τρόπο σκέψης. Στην κριτική παιδαγωγική στόχος είναι μέσω συγκεκριμένων παιχνιδιών, που ενσωματώνουν αρχές μάθησης, να δυναμώσει η κριτική σκέψη του μαθητή. Η παιχνιδοποίηση στην εκπαίδευση στοχεύει στην αξιοποίηση των στοιχείων του ηλεκτρονικού παιχνιδιού για την αύξηση της αφοσίωσης και του ενδιαφέροντος συμμετοχής του μαθητή σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες με αποτέλεσμα να μαθαίνει διασκεδάζοντας. Υπάρχουν και αρνητικές κριτικές για την παιχνιδοποίηση αλλά οι περισσότερες είναι θετικές, όπως κάποιες χαρακτηριστικές που τη θεωρούν εναλλακτικό παιχνίδι πραγματικότητας και παιχνίδι που διευκολύνει τις

αντισυμβατικές κοινωνικές και πολιτικές διαδικασίες. Τρία ενδεικτικά παραδείγματα από τέτοιες πλατφόρμες είναι:

- Edmodo: Μια δωρεάν πλατφόρμα τύπου κοινωνικής δικτύωσης για μαθητές και εκπαιδευτικούς. Δίνει στον εκπαιδευτικό τη δυνατότητα συζήτησης, ανάθεσης εργασιών, δημιουργίας κουίζ και ψηφοφοριών, βίντεο και παρουσιάσεων. Παράλληλα οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα συμμετοχής σε συζήτηση, αποστολής εργασιών, δημιουργίας ομάδων μελέτης. Μπορούν, ακόμη, να συμμετέχουν και οι γονείς στις συζητήσεις και σε άλλες διαδικασίες.
- Classcraft: Ένα εν μέρει ελεύθερο παιχνίδι που δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης θετικών συμπεριφορών στους μαθητές μέσω της επιλογής ενός ήρωα, της δημιουργίας ομάδων και της συνεργασίας στην εκτέλεση εργασιών. Καθώς κερδίζουν πόντους οι μαθητές ανεβαίνουν επίπεδο και παίρνουν δυνάμεις, όπως αυτές που ισχύουν στον πραγματικό κόσμο, με δυνατότητα τροποποίησης ώστε να ταιριάζουν στα χαρακτηριστικά των μαθητών και της κάθε τάξης. Υπάρχει περίπτωση απώλειας πόντων και κίνδυνος ποινής, αν οι μαθητές κάνουν αρνητικές πράξεις, όπως επίσης και δώρο επιπλέον πόντων για υψηλή επίδοση σε επικίνδυνη αποστολή.

Εικόνα 12: Τα λογότυπα των πλατφορμών παιχνιδοποίησης Edmodo, Classcraft και Classdojo

- Classdojo: Παιχνίδι με avatar-όντα. Κάθε εκπαιδευόμενος έχει το δικό του avatar, κωδικό εισόδου και μπορεί να ενημερώνεται για τις επιδόσεις του ή να κάνει όποιες αλλαγές κρίνει ο ίδιος. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να βλέπει την εξέλιξη και τις συνήθειες των μαθητών της τάξης του και να αναπροσαρμόζει την εφαρμογή σε επίπεδο κανόνων, επιβραβεύσεων και τιμωριών σύμφωνα με τις προτεραιότητες και τους στόχους που έχει θέσει για τους μαθητές του.

Υπάρχει, επίσης, η δυνατότητα ενημέρωσης των γονέων μέσα από το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (Πανταζίδης & Αυγουστάκη, 2017).

Ο φυσικός χώρος στις παραδοσιακές βιβλιοθήκες σχεδιάστηκε για την αποθήκευση και φύλαξη του περιεχομένου και για να στεγάσει τους ανθρώπους που το διαχειριζόταν και τους ανθρώπους που το χρησιμοποιούσαν για τις πληροφοριακές ή ψυχαγωγικές τους ανάγκες. Στις σύγχρονες βιβλιοθήκες, ο φυσικός χώρος έχει μετατραπεί σε ηλεκτρονικό, ενώ παρέχει υπηρεσίες σε απομακρυσμένους χρήστες. Σήμερα υπάρχουν συνεργασίες βιβλιοθηκών μέσα από τα δικτυωμένα συστήματα βιβλιοθηκών, που προσφέρουν αξιόπιστη πληροφόρηση με εξοικονόμηση χρόνου, χρημάτων και χώρου. Φυσικά, ο εικονικός χώρος δεν έχει εκτοπίσει τελείως τον φυσικό αλλά συνυπάρχουν, αφού όλες οι εργασίες δεν γίνονται με ηλεκτρονικό τρόπο. Ακόμη, εξακολουθούν οι άνθρωποι να παίζουν σημαντικό ρόλο στην οργάνωση, τον συντονισμό, τη διαχείριση και την παρακολούθηση του συστήματος (Τοράκη, 2001).

Μέσα από την αξιοποίηση της βιβλιοθήκης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, αξιοποιείται ο υβριδικός ρόλος της βιβλιοθήκης και δημιουργείται ένα εικονικό περιβάλλον μάθησης για τους χρήστες. Με τη γεφύρωση των σχολικών βιβλιοθηκών μπορεί να γίνονται μαθήματα σχεδιασμένα μέσω εικονικών τάξεων και να αναπτυχθεί ένα σύστημα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Με το ιδεατό δίκτυο βιβλιοθηκών και την κοινή διανομή της πληροφορίας μειώνεται το κόστος και η εκπαίδευση γίνεται χρηστοκεντρική. Το νέο συνεργατικό πλαίσιο δίνει τη δυνατότητα εκσυγχρονισμού των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης και ταυτόχρονα οι βιβλιοθήκες μπαίνουν στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής δράσης ως κέντρα πληροφόρησης. Οι βιβλιοθήκες μπορεί να αποτελέσουν την απάντηση στην πρόκληση της μετάβασης από την κοινωνία της πληροφορίας στην κοινωνία της γνώσης. Το εύρος των λειτουργιών που καλούνται να επιτελέσουν τις κάνει φορείς πρωτοβουλιών και χώρους συνεργατικής αλληλεπίδρασης μεταξύ ανθρώπων, πληροφοριών και γνώσεων (Αράχωβα & Καπιδάκης, 2005).

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης υποστηρίζει τις σχολικές βιβλιοθήκες με την ευρεία διάθεση των ολοκληρωμένων υπηρεσιών νέφους για βιβλιοθήκες openABEKT, που προσφέρει ανοικτά καταλόγους με περιεχόμενο εγκεκριμένο από το Υπουργείο Παιδείας. Στόχος του Ε.Κ.Τ. είναι να αποτελεί τον συνδετικό κρίκο στην αλυσίδα: παραγωγή, επεξεργασία- διαφύλαξη και κυκλοφορία γνώσης. Η προσπάθεια ξεκίνησε όταν διαπιστώθηκε ότι οι σχολικές βιβλιοθήκες ήταν χώροι που

λειτουργούσαν κυρίως δανείζοντας λογοτεχνικές πηγές, χωρίς σύνδεση στο διαδίκτυο και με ελλειμματικό εξοπλισμό. Έτσι, υποστηρίχθηκε η λειτουργία σύγχρονων βιβλιοθηκών με πλούσιο ψηφιακό περιεχόμενο και αναλογικό περιεχόμενο, που να λειτουργεί σταθερά με άρτιο εξοπλισμό, να αναπτύσσει τη συνεργασία και να παρέχει πρόσβαση σε ανοικτές και έγκριτες πηγές και σε συνδρομητικό περιεχόμενο. Με τον τρόπο αυτό η σχολική βιβλιοθήκη μπορεί να συμβάλλει ενεργά:

- στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών
- στην ενίσχυση του πολυγραμματισμού και δεξιοτήτων αναστοχασμού
- στην ανάπτυξη συνεργατικής κουλτούρας
- στην εκπαίδευση στην ηθική χρήση της τεχνολογίας και της πληροφορίας
- στη βιωματική προσέγγιση της γνώσης και την ανακαλυπτική μάθηση
- στην εξοικείωση με την ψηφιακή μάθηση
- στην ανάδειξη πολιτών σφαιρικής παιδείας (Σαχίνη, 2016).

Εικόνα 13: Το περιβάλλον ροών & λειτουργιών του openABEKT. Πηγή: <https://www.openabekt.gr/el/openabekt>

Το openABEKT συμβάλλει στην ελαχιστοποίηση του χρόνου καταλογογράφησης και διασφαλίζει οικονομίες κλίμακας σε τομείς, όπως ο εξοπλισμός και η τεχνική υποστήριξη, που απαιτούν τακτική αναβάθμιση. Επιπλέον, έχει τη δυνατότητα ενιαίας διαχείρισης και διευρύνει το περιεχόμενο της βιβλιοθήκης, προσφέροντας διασύνδεση με μεγάλο πλήθος διαδικτυακών πηγών. Επίσης, δημιουργεί ένα ανοικτό ψηφιακό περιβάλλον, με αυτονομία και λειτουργικότητα, το οποίο διευκολύνει τη σύνδεση μαθητών και εκπαιδευτικών.

Παράλληλα, το εκπαιδευτικό υλικό που παράγεται από κάθε σχολική μονάδα μπορεί να αποθηκευτεί και να ξαναχρησιμοποιηθεί από την ίδια ή άλλες σχολικές μονάδες. Αντίστοιχα, το υλικό και οι πηγές που ελέγχεται από τους υπεύθυνους εκπαιδευτικούς κάποιας μονάδας προσφέρεται για χρήση ολόκληρης της εκπαιδευτικής κοινότητας χωρίς να χρειάζεται να ελέγχεται κάθε φορά που χρησιμοποιείται (Αγγελίδη και συν., 2016).

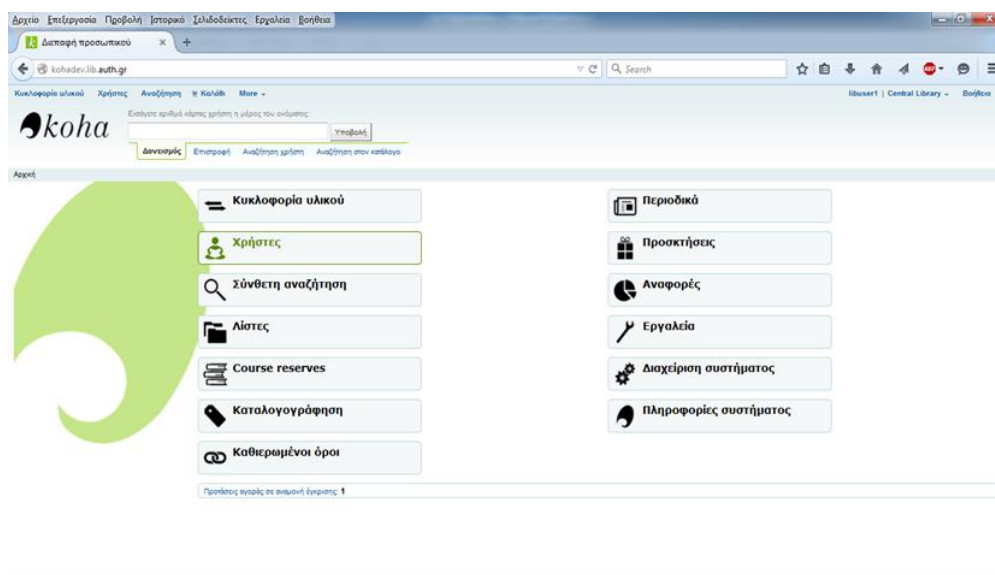
Η χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή άλλαξε ριζικά τη λειτουργία της συμβατικής βιβλιοθήκης και όλων των παραδοσιακών οργανισμών πληροφόρησης. Οι πρώτες λειτουργίες που επιχειρήθηκε να υποστηριχθούν από τα αυτοματοποιημένα συστήματα ήταν του δανεισμού και της καταλογογράφησης, γιατί ήταν οι πιο χρονοβόρες εργασίες. Η μεγάλη αλλαγή, όμως, ήταν η ανάπτυξη δικτύων υπολογιστών και η σύνδεση με το διαδίκτυο, που εγκαινίασαν την online εποχή της βιβλιοθήκης, στην οποία οι λειτουργίες εκτελούνται σε πραγματικό χρόνο (Γερόλιμος & Χριστοδούλου, 2012).

Η καταλογογράφηση είναι μια εξειδικευμένη και συστηματική διαδικασία δημιουργίας εγγραφών για τον κατάλογο μιας βιβλιοθήκης. Ο κατάλογος μιας βιβλιοθήκης δεν είναι μια απλή λίστα. Στον συγκεκριμένο κατάλογο η πληροφορία πρέπει να οργανώνεται έτσι ώστε να διασφαλίζεται η εύκολη ανάκτησή της. Πρέπει, δηλαδή, να μπορεί να ελεγχθεί βιβλιογραφικά, με διακριτά βιβλιογραφικά εργαλεία. Τα βιβλιογραφικά εργαλεία βοηθούν κυρίως τις λειτουργίες του εντοπισμού και της ταύτισης, της ομαδοποίησης και της εστιασμένης επιλογής. Οι αρχές αυτές οδήγησαν στην ανάπτυξη του RDA (Resource Description and Access) ως προτύπου καταλογογράφησης της ψηφιακής εποχής. Το RDA ανταποκρίνεται στις σημερινές, σύνθετες μορφές υλικού των βιβλιοθηκών προσφέροντας τη δυνατότητα διάκρισης ως προς τον τύπο περιεχομένου, τον τύπο μέσου μετάδοσης, τον τύπο φορέα αποθήκευσης και τον τρόπο έκδοσης (Τόγια & Χριστοδούλου, 2015).

Οι πληροφορίες που προκύπτουν από τη διαδικασία καταλογογράφησης αποτυπώνονται σε μεταδεδομένα, δηλαδή δεδομένα που αφορούν κάποια άλλα δεδομένα, όπως ο τίτλος, ο δημιουργός, η θέση, η ημερομηνία ψηφιοποίησης ή τελευταίας τροποποίησης, πληροφορίες για τα πνευματικά δικαιώματα ή τον αριθμό χρηστών ενός αρχείου. Για την περιγραφή και την επικοινωνία μεταξύ των βιβλιοθηκών δημιουργήθηκαν διατάξεις δεδομένων, όπως MARC, Dublin Core κ.ά. Σήμερα, οι βιβλιοθήκες αξιοποιώντας με τον καλύτερο τρόπο τις σύγχρονες τεχνολογικές δυνατότητες του διαδικτύου, χρησιμοποιούν τεχνολογίες ανοικτού

λογισμικού, όπως το Koha και οι τεχνολογίες υπολογιστικού νέφους (Καπιδάκης κ. συν., 2015).

Το Koha είναι το πρώτο ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης βιβλιοθηκών ανοικτού κώδικα, το οποίο σήμερα έχει αντικαταστήσει σε πολλές βιβλιοθήκες σε όλον τον κόσμο το εμπορικό λογισμικό Horizon. Όλες οι λειτουργίες του υλοποιούνται μέσω του διαδικτύου και εκτελείται από όλες τις γνωστές πλατφόρμες (Linux, Windows, Unix, MacOS). Καλύπτει τις βασικές λειτουργίες μιας βιβλιοθήκης, όπως ο δανεισμός, η καταλογογράφηση, τα περιοδικά, οι προσκτήσεις και οι κρατήσεις. Το Koha, όπως και κάθε ελεύθερο λογισμικό ή λογισμικό ανοικτού κώδικα, δίνει στον χρήστη την ελευθερία να εκτελεί το πρόγραμμα χωρίς κόστος ή περιορισμό και επιπλέον τη δυνατότητα τροποποίησης, βελτίωσης και αναδιανομής του (Κλησιάρης, 2015).

Εικόνα 14: Η αρχική σελίδα του Koha

Στο Koha υπάρχουν τα παρακάτω υποσυστήματα:

- Κυκλοφορία υλικού.
- Χρήστες.
- Σύνθετη αναζήτηση.
- Λίστες.
- Courses reserves (τεκμήρια για μαθήματα).
- Καταλογογράφηση.
- Καθιερωμένοι όροι.

- Περιοδικά.
- Προσκτήσεις.
- Αναφορές.
- Εργαλεία.
- Διαχείριση συστήματος.
- Πληροφορίες συστήματος.

Πολλοί εκπαιδευτικοί ανησυχούν, επειδή η ανάγνωση εξωσχολικών βιβλίων δεν περιλαμβάνεται στις δραστηριότητες αναψυχής των μαθητών τους και διαρκώς μειώνεται. Αυτός ο λόγος οδήγησε στην υλοποίηση ενός προγράμματος για τη σύνδεση της βιβλιοθήκης με το δημοτικό σχολείο και τη συμμετοχή των παιδιών σε δραστηριότητες ανάγνωσης για ευχαρίστηση. Πρόκειται για μια πιλοτική παρέμβαση με τίτλο *Hairytales of Heroboy*, που υλοποιήθηκε σε δύο κοινότητες της Αυστραλίας το 2012. Η παρέμβαση εστίαζε στις αναγνωστικές δεξιότητες παιδιών ηλικίας 6 ως 9 ετών, με σκοπό να ενθαρρύνει την ανάγνωση για ευχαρίστηση, την οικοδόμηση της αναγνωστικής εμπιστοσύνης τους και τη βελτίωση των δεξιοτήτων γραμματισμού τους. Το πρόγραμμα οργανώθηκε από βιβλιοθηκονόμους, ενώ οι δάσκαλοι είχαν υποστηρικτικό ρόλο (Leitao et al., 2015).

Εικόνα15: Η πιλοτική παρέμβαση *Hairytales of Heroboy*

Τα παιδιά που συμμετείχαν πήραν ένα εισιτήριο για την τοπική βιβλιοθήκη και την παραλαβή του φακέλου *Hairytales*, ο οποίος περιελάμβανε ένα ενημερωτικό δελτίο για τους γονείς, έναν κατάλογο των βιβλίων που προτεινόταν για ανάγνωση, πληροφορίες σχετικά με την ιστοσελίδα *Better Beginnings* και κάποιες κάρτες για ένα παιχνίδι καρτών. Το παιχνίδι εξελισσόταν με συνεχείς επισκέψεις στη βιβλιοθήκη για παραλαβή υλικού, που συνοδευόταν από τη σταδιακή συλλογή των καρτών. Το πρόγραμμα περιλάμβανε την ανάγνωση του βιβλίου του μήνα με την οικογένεια και

κύκλο θερινής ανάγνωσης κατά τη διάρκεια των διακοπών. Οι ιστορίες συνδέονταν μεταξύ τους και καθεμιά παρακινούσε για το δανεισμό της επόμενης. Επιπλέον, στο πρόγραμμα περιλαμβάνονταν δραστηριότητες γευσιγνωσίας και δραματοποίησης, κατασκευή αφισών, σελιδοδεικτών και κολάζ, μπλουζάκια για τους συμμετέχοντες και διαγωνισμοί με βραβεία. Το συμπέρασμα που προέκυψε από την εφαρμογή του προγράμματος ήταν ότι η σύμπραξη τοπικής βιβλιοθήκης και σχολείου ενθάρρυνε την ψυχαγωγική ανάγνωση των μαθητών και διαπιστώθηκε ο θετικός ρόλος του υποστηρικτικού περιβάλλοντος (Leitao et al., 2015).

3.4. Βιβλιοθήκη και εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Μια βιβλιοθήκη ως πληροφοριακό σύστημα το οποίο συλλέγει, αποθηκεύει και διανέμει πληροφορίες, μπορεί να συνδεθεί με τον πυρήνα της εκπαιδευτικής λειτουργίας του σχολείου, που είναι η ανάπτυξη γνώσης και η καλλιέργεια δεξιοτήτων κριτικής και δημιουργικής σκέψης. Ειδικότερα, στις σημερινές πρωτόγνωρες συνθήκες που βιώνουμε, όπως διαμορφώνονται από τους περιορισμούς στις συναθροίσεις εξαιτίας του κινδύνου εξάπλωσης μικροβίων (covid-19), η βιβλιοθήκη αποκτά νέο ρόλο.

Η σύγχρονη πραγματικότητα, στην οποία γενικεύεται η εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε όλα τα σχολεία, είναι μια ευκαιρία να ρυθμιστούν από την αρχή οι σχέσεις εκπαίδευσης και επικοινωνίας. Είναι γνωστό πως δεν έχουν όλοι οι μαθητές το ίδιο οικογενειακό περιβάλλον, για παράδειγμα δεν υπάρχει βιβλιοθήκη στα περισσότερα σπίτια, ενώ σε αρκετά δεν υπάρχει ηλεκτρονικός υπολογιστής. Επειδή ο σκοπός της εκπαίδευσης είναι να συμβάλει στη μείωση και όχι στην αύξηση της ανισότητας, πρέπει να βρεθεί τρόπος ώστε όλα τα παιδιά να έχουν πρόσβαση στην πληροφορία και ίσες εκπαιδευτικές ευκαιρίες ακόμη και όταν είναι αναγκασμένα να κάνουν μάθημα από το σπίτι τους. Για τον λόγο αυτό πρέπει να μεταμορφωθούν οι αντιξοότητες σε ευκαιρίες και η βιβλιοθήκη να αναβαθμιστεί σε ψηφιακό εργαστήριο δια βίου και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Ο όρος εξ αποστάσεως εκπαίδευση, αναφέρεται σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες κατά τις οποίες ο μαθητής βρίσκεται σε απόσταση από τον δάσκαλο και χρησιμοποιεί κάποιας μορφής τεχνολογία για την εξασφάλιση αμφίδρομης επικοινωνίας και την απόκτηση πρόσβασης στο εκπαιδευτικό υλικό. Τα βασικά χαρακτηριστικά της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι:

- η ύπαρξη γεωγραφικής απόστασης μεταξύ εκπαιδευτή - εκπαιδευόμενου
- ο κεντρικός ρόλος κάποιου εκπαιδευτικού οργανισμού για τον σχεδιασμό, την παραγωγή, τη διανομή του εκπαιδευτικού υλικού και την υποστήριξη του εκπαιδευόμενου
- η χρήση πληθώρας τεχνολογικών μέσων, όπως οπτικοακουστικά, έντυπα, ηλεκτρονικά και το διαδίκτυο, για τη γεφύρωση της απόστασης μεταξύ εκπαιδευόμενου, εκπαιδευτή και εκπαιδευτικού υλικού
- η δυνατότητα αμφίδρομης επικοινωνίας, ώστε να αξιοποιηθούν τα παιδαγωγικά πλεονεκτήματα του διαλόγου και της ανταλλαγής απόψεων
- η οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας με εξατομικευμένη μελέτη του προσαρμοσμένου εκπαιδευτικού υλικού από τον εκπαιδευόμενο και υποστήριξη της κατανόησης του μέσω ομαδικών συναντήσεων (Μουζάκης, 2006, 4-5).

Η εκπαίδευση από απόσταση, έκανε τα πρώτα της βήματα μέσω αλληλογραφίας και γρήγορα εξελίχθηκε σε ηλεκτρονική, διαδραστική, διαδικτυακή, κινητή, υβριδική και εικονική. Γενικά διαμορφώθηκε μια τάση ανάπτυξης της σχολικής εξ αποστάσεως ευέλικτης και εξατομικευμένης εκπαίδευσης και ενσωμάτωσης απομακρυσμένων περιοχών και απομονωμένων ατόμων, όχι μόνο από τις εκπαιδευτικές ανάγκες αλλά και από κοινωνικές, οικονομικές πιέσεις και κυρίως από τις τεχνολογικές εξελίξεις. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, που δεν χαρακτηρίζεται από ευελιξία, ακολουθούσε μέχρι πρόσφατα τη συμβατική οδό, σήμερα όμως αναγκάζεται να προσαρμοστεί στις εξελίξεις. Η σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση εμφανίζει κυρίως τρεις μορφές (σχ. 4):

- α) την αυτοδύναμη σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η οποία προσφέρει αξιόπιστα, ολοκληρωμένα προγράμματα και συμβατά με το παραδοσιακό σύστημα εκπαίδευσης. Η μορφή αυτή προσφέρεται μέσω του διαδικτύου με συναντήσεις σύγχρονης ή ασύγχρονης επικοινωνίας, και εφαρμόζεται στα εικονικά σχολεία που λειτουργούν στην Αμερική και την Αυστραλία.
- β) τη συμπληρωματική σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η οποία εφαρμόζει παρόμοιες μεθόδους με την προηγούμενη, όμως λειτουργεί κυρίως ενισχυτικά και παράλληλα με το συμβατικό σχολείο. Αφορά αποσπασματική παρακολούθηση μεμονωμένων μαθημάτων για πολύ συγκεκριμένους λόγους

ή τη συνεργασία σχολείων στο πλαίσιο σχολικών δικτύων με συμμετοχή σε τηλεδιασκέψεις πάνω σε διάφορα μαθησιακά αντικείμενα.

γ) τη μεικτή ή πολυμορφική ή συνδυαστική εκπαίδευση, η οποία αποτελεί συνδυασμό ανάμεσα σε συμβατικούς τρόπους μάθησης και εξ αποστάσεως διαδικτυακές μορφές εκπαίδευσης, με στόχο την ολοκληρωμένη αλληλεπίδραση (Μίμινου & Σπανακά, 2013).

Σχήμα 4: Τύποι εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Σύνθεση Α. Απατσίδου)

Οι κυριότερες θεωρητικές προσεγγίσεις για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες, που είναι οι εξής:

- Η θεωρία της αυτόνομης μάθησης: Κατά τη θεωρία αυτή η εκπαιδευτική διαδικασία βασίζεται στη μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού από τον ίδιο τον εκπαιδευόμενο σε χώρο και σε χρόνο που ο ίδιος επιλέγει. Στη διαδικασία αυτή ο εκπαιδευόμενος έχει υποστήριξη από κατάλληλα δομημένο εκπαιδευτικό υλικό και μέσω της επικοινωνίας του με τον εκπαιδευτή του.
- Η θεωρία της βιομηχανοποιημένης μάθησης: Η θεωρία αυτή υποστηρίζει πως για την αποτελεσματική εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης απαιτείται κατάλληλη προετοιμασία, ολοκληρωμένος σχεδιασμός, συστηματική οργάνωση, σαφής προσδιορισμός των διδακτικών στόχων και προσεκτική ανάλυση των παιδαγωγικών προϋποθέσεων της μαθησιακής διαδικασίας.

- Η θεωρία της αλληλεπίδρασης και της επικοινωνίας: Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία η αποτελεσματικότητα της εξ αποστάσεως εκπαιδευτικής διεργασίας καθορίζεται από το επίπεδο του συναισθήματος, της συνεργασίας και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Μουζάκης, 2006, 10).

Σε σχέση με το είδος επικοινωνίας το κρίσιμο σημείο είναι το μέσο και η τεχνολογία που αξιοποιείται. Το μέσο περιλαμβάνει μορφές επικοινωνίας που έχουν σχέση με συγκεκριμένους τρόπους οργάνωσης και παρουσίασης της γνώσης, όπως το κείμενο, ο ήχος, το βίντεο, η πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία. Τα σημαντικότερα μέσα στην εκπαίδευση είναι η άμεση ανθρώπινη επικοινωνία, το κείμενο, ο ήχος, το βίντεο και τα πολυμέσα. Ειδικότερα, το είδος της επικοινωνίας καθορίζεται από δύο βασικά χαρακτηριστικά της τεχνολογίας, το πρώτο είναι αν επιτρέπει τη μονόδρομη ή την αμφίδρομη επικοινωνία και το δεύτερο αν επιτρέπει επικοινωνία ασύγχρονη ή σύγχρονη. Η μονόδρομη επικοινωνία προσφέρει κοινές εκπαιδευτικές πρακτικές σε όλους τους μαθητές χωρίς την παρουσία εκπαιδευτή, αλλά δεν δίνει τη δυνατότητα επικοινωνίας και διάδρασης με τον εκπαιδευτή και το υλικό. Από την άλλη, η αμφίδρομη επικοινωνία προσφέρει διάδραση και συνεργατικότητα στην επικοινωνία των δύο πλευρών. Η ασύγχρονη επικοινωνία προσφέρει απαλλαγή από χωροχρονικούς περιορισμούς, ευελιξία στη διαχείριση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ενώ η σύγχρονη επικοινωνία επιτρέπει τη διάδραση σε πραγματικό χρόνο, με πλεονέκτημα την αμεσότητα και μειονέκτημα την ανάγκη φυσικής παρουσίας μαθητών και εκπαιδευτικού σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα σύγχρονης και αμφίδρομης τεχνολογίας είναι η τηλεδιάσκεψη, αφού απαιτείται ταυτόχρονη παρουσία μαθητών και εκπαιδευτικού, ενώ παράδειγμα ασύγχρονης και αμφίδρομης επικοινωνίας είναι η ηλεκτρονική ομάδα συζήτησης (forum) που δεν χωροχρονικό συντονισμό. Τέλος, το διαδίκτυο και ο παγκόσμιος ιστός αποτελούν τη μοναδική τεχνολογία στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, η οποία περιλαμβάνει πολλαπλά μέσα (κείμενο, εικόνα, βίντεο) και καλύπτει όλους τους τρόπους επικοινωνίας, δηλαδή σύγχρονη, ασύγχρονη, μονόδρομη και αμφίδρομη, προσφέροντας περισσότερες διδακτικές επιλογές και δυνατότητες (Σοφός και συν., 2015, 149-150).

Η επιλογή ανάμεσα στις σύγχρονες ή ασύγχρονες μεθόδους επικοινωνίας στην εκπαιδευτική πράξη, δεν είναι μια διαδικασία που ολοκληρώνεται μηχανικά, αλλά χρειάζεται να εξεταστούν προηγουμένως διάφοροι παράγοντες και κυρίως το πλαίσιο

των εκπαιδευτικών αναγκών και δυνατοτήτων. Η διάκριση μεταξύ σύγχρονης και ασύγχρονης επικοινωνίας, φέρνει στην επιφάνεια προβληματισμούς σχετικά το μοντέλο εκπαίδευσης, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί πιο αποτελεσματικό. Σε γενικές γραμμές η απάντηση είναι δύσκολη, αφού και στις δύο περιπτώσεις υπάρχουν πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα. Τα θεωρητικά μοντέλα που έχουν αναπτυχθεί στον τομέα αυτό είναι τα παρακάτω:

- Θεωρία Κοινωνικής Παρουσίας (Social Presence Theory): κατά την οποία η ικανότητα του μέσου για οπτική και μη λεκτική επικοινωνία έχει σχέση με τον βαθμό της κοινωνικής παρουσίας δασκάλου-μαθητών κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας.
- Θεωρία Εμπλουτισμού των Μέσων (Media Richness Theory): σύμφωνα με την οποία όσο περισσότερη πληροφορία μπορεί να μεταφέρει ένα μέσο τόσο πλουσιότερο είναι, επομένως η αποτελεσματικότερη μορφή επικοινωνίας είναι η δια ζώσης.
- Θεωρία Φυσικότητας των Μέσων (Media Naturalness Theory): στη θεωρία αυτή συνδέεται η φυσικότητα του μέσου με τη μάθηση, υποστηρίζοντας ότι η πιο φυσική επικοινωνία είναι η δια ζώσης, η οποία έχει τα λιγότερα γνωστικά εμπόδια.
- Γνωστικό Μοντέλο των Μέσων (Cognitive Model of Media): η οποία τονίζει τη σημασία των κινήτρων και της ικανότητας στην επεξεργασία μηνυμάτων, οπότε η σύγχρονη επικοινωνία έχει υψηλό κίνητρο και δυσκολία επεξεργασίας, ενώ η ασύγχρονη επικοινωνία που δεν απαιτεί αμεσότητα, επιτρέπει να αφιερωθεί περισσότερος χρόνος στην κατανόηση και την επεξεργασία των μηνυμάτων.
- Θεωρία Συμπεριφορικής Πολυπλοκότητας των Μέσων (Behavioral Complexity Theory of Media): η θεωρία αυτή διαφωνεί με τις προηγούμενες στη γραμμική επιλογή του μέσου και προτείνει μια μη γραμμική και ευέλικτη διαδικασία επιλογής, με δυνατότητα αξιοποίησης πολλαπλών διαύλων επικοινωνίας σύμφωνα με το πλαίσιο και τις συγκεκριμένες ανάγκες της περίπτωσης (Σοφός και συν., 2015, 151).

Η επικοινωνία σε σχέση με τον σκοπό που υπηρετεί στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να ταξινομηθεί ως εξής:

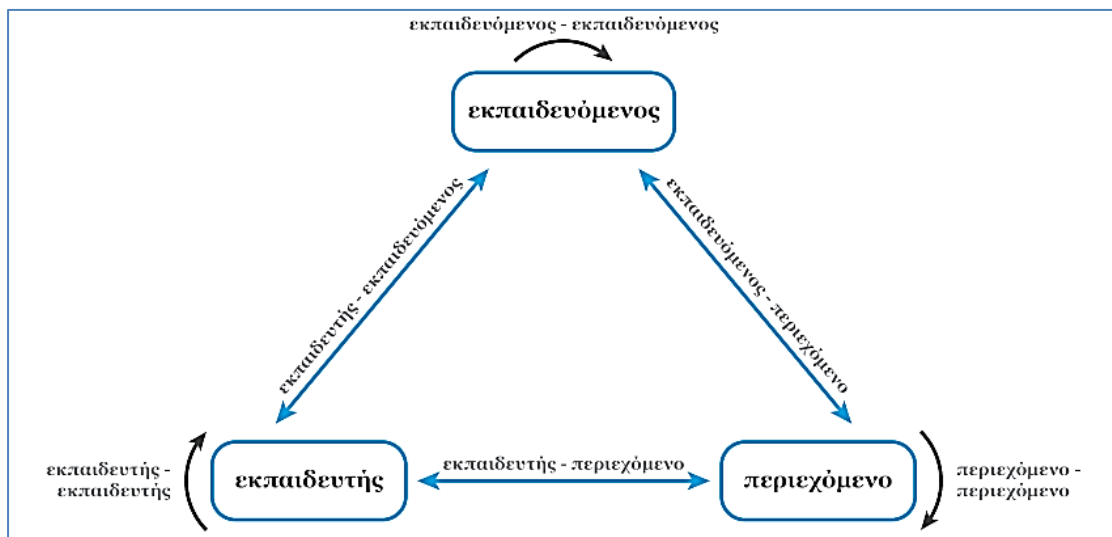
- Επικοινωνία σε σχέση με το εκπαιδευτικό περιεχόμενο: ερωτήσεις-απαντήσεις πάνω στο περιεχόμενο, διάχυση πληροφορίας, έκφραση σκέψεων και ιδεών.
- Επικοινωνία για τον σχεδιασμό της εργασίας: ανάθεση εργασιών, χρονοπρογραμματισμός υλοποίησης, συντονισμός δράσεων, αναθεώρηση εργασιών, διαπραγμάτευση και επίλυση συγκρούσεων.
- Επικοινωνία για κοινωνική στήριξη: έκφραση συναισθημάτων, αναζήτηση υποστήριξης και συμβουλών, χρήση χαρακτηριστικών συμβόλων όπως τα emoticons σε περιπτώσεις μη λεκτικής επικοινωνίας, συζήτηση για θέματα εκτός μαθημάτων (Hrastinski, 2008).

Ο όρος e-learning υποδηλώνει όλες τις μορφές μάθησης που αξιοποιούν ηλεκτρονικά μέσα. Ενώ ο όρος online αναφέρεται σε κάθε διαδικτυακή διαδικασία. Μια σημαντική έννοια που έχει κομβικό ρόλο στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι η έννοια της διάδρασης (interaction) μεταξύ του υποκειμένου και του περιβάλλοντός του. Ειδικότερα στο περιβάλλον της online εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η εκπαιδευτική τεχνολογία έχει αναπτυχθεί σε υψηλό βαθμό, αφού στο περιβάλλον του διαδικτύου έχουν ενσωματωθεί σχεδόν όλες οι διαθέσιμες τεχνολογίες για την υλοποίηση του e-learning. Οι πιθανές μορφές διάδρασης και οι σχέσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της online εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, είναι (σχ. 5):

- Η σχέση εκπαιδευομένου - εκπαιδευτή, παρόλο που είναι μια σχέση θεμελιωμένη στη βάση της δια ζώσης διδασκαλίας, έχει τη δική της βαρύτητα στο πλαίσιο του e-learning.
- Η σχέση εκπαιδευομένου - περιεχομένου, η οποία στο συμβατικό μοντέλο διδασκαλίας περιορίζεται κυρίως στη μελέτη του εκπαιδευτικού υλικού, που είναι βιβλία ή κείμενα μελέτης ή πηγές από βιβλιοθήκες, στο πλαίσιο του e-learning απλώνεται σε ένα ευρύ πεδίο ψηφιακών πηγών, που περιλαμβάνει υλικό αυτόνομης ηλεκτρονικής μάθησης μέσω υπολογιστή, προσομοιώσεις, μηχανές αναζήτησης και ψηφιακά αποθετήρια, ενώ όλο το υλικό είναι πολυτροπικό και διαδραστικό.
- Η σχέση εκπαιδευτή - περιεχομένου, βασική αποστολή πλέον του εκπαιδευτή τόσο στη δια ζώσης όσο και στην online εξ αποστάσεως εκπαίδευση, είναι η ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού. Η αναγκαιότητα

κατασκευής και χρησιμοποίησης μαθησιακών αντικειμένων (learning objects) σύμφωνα με συγκεκριμένα τεχνολογικά πρότυπα είναι ακόμη πιο έντονη στο e-learning.

- Οι σχέσεις εκπαιδευόμενου- εκπαιδευόμενου και εκπαιδευτή- εκπαιδευτή, αφορούν το νέο συνεργατικό πλαίσιο, όπου η μάθηση θεωρείται μια κοινωνική διαδικασία και η επαγγελματική ανάπτυξη είναι μια διαρκής συμμετοχική διαδικασία μέσα στο πλαίσιο επαγγελματικών εκπαιδευτικών κοινοτήτων.
- Η σχέση περιεχομένου – περιεχομένου, η οποία παραπέμπει σε αναδυόμενες τεχνολογίες του Διαδικτύου (Semantic Web, Web 3.0), όπου έξυπνα λογισμικά αλληλεπιδρούν σε πραγματικό χρόνο πίσω από τις εκπαιδευτικές πλατφόρμες, υλοποιώντας λειτουργίες αναζήτησης, επιλογής, σύνθεσης και παρουσίασης εκπαιδευτικού περιεχομένου σύμφωνα με τις συγκεκριμένες ανάγκες του χρήστη και του μαθησιακού του προφίλ (Σοφός και συν., 2015, 153).

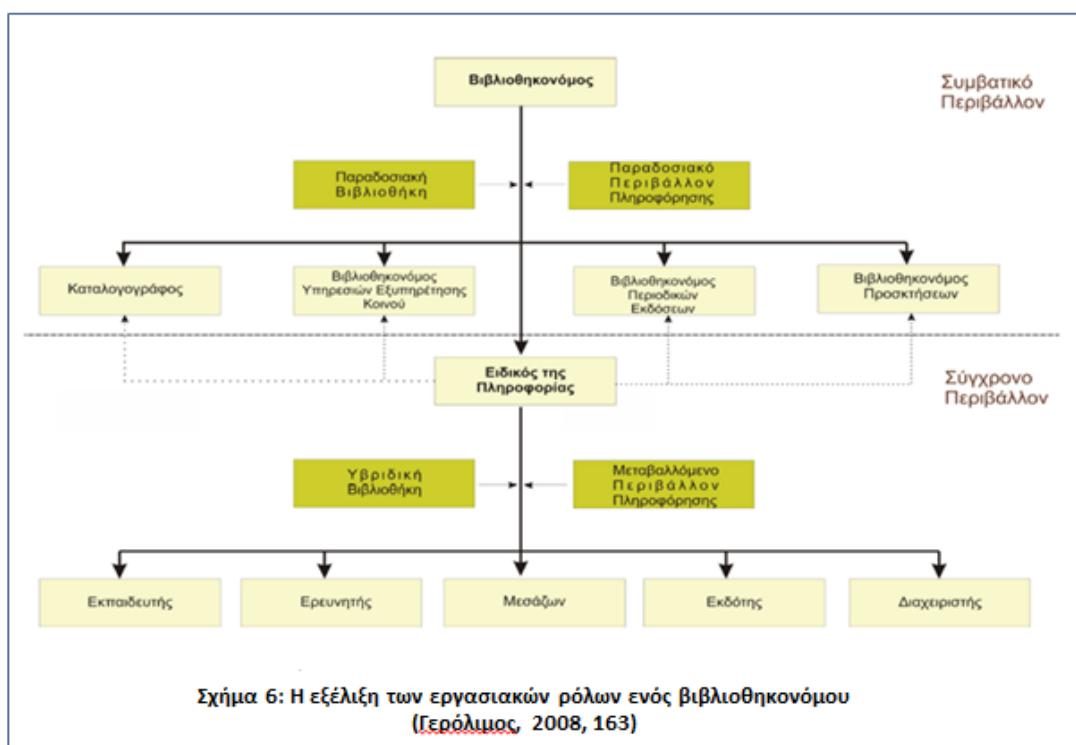

Σχήμα 5: Μορφές διάδρασης της online εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Σοφός και συν., 2015:153)

Η παραδοσιακή βιβλιοθήκη ήταν χώρος φύλαξης και διακίνησης βιβλίων. Το χαρτί και τα έντυπα έχουν αντικατασταθεί σε μεγάλο βαθμό από ψηφιακά συγγράμματα. Αλλά ακόμη και στον σημερινό ψηφιακό κόσμο δεν έχει σταματήσει η έκδοση έντυπων βιβλίων. Αντίθετα, η ανάγνωση και το μάθημα στις σχολικές αίθουσες των δημοτικών σχολείων στηρίζεται κυρίως στο έντυπο βιβλίο. Έτσι, η συλλογή και κυκλοφορία του έντυπου βιβλίου είναι φυσικό να συνεχιστεί στις

βιβλιοθήκες, χωρίς να εμποδίζεται η ανάπτυξη της ψηφιακής βιβλιοθήκης. Θα υπάρξει, δηλαδή το μοντέλο της υβριδικής βιβλιοθήκης, όπου συνυπάρχουν η παραδοσιακή με την ψηφιακή μορφή.

Οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν ευκαιρίες συνδυασμού της μάθησης με πολύμορφα μαθησιακά πλαίσια και υπηρεσίες περισσότερο συμμετοχικές. Οι βιβλιοθήκες θα εξακολουθούν να είναι συλλογές πληροφοριακών πόρων αλλά χωρίς τοίχους. Δεν θα περιορίζονται μόνο στον κατάλόγό τους αλλά θα πρέπει να παρέχουν μηχανισμούς ανακάλυψης των πηγών, θα γίνουν σύνδεσμοι και μεσολαβητές στην πληροφοριακή αλυσίδα, θα αποκτήσουν δηλαδή ψηφιακό ή εικονικό χαρακτήρα. Η υβριδική βιβλιοθήκη αποτελεί ένα ενδιάμεσο σύστημα ανάμεσα στη συμβατική και την ψηφιακή, το οποίο θα ενσωματώνει στη λειτουργία της τόσο τις έντυπες όσο και τις ψηφιακές πηγές (Γερόλιμος, 2008, 74).

Αντίστοιχα, ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου γίνεται πιο σύνθετος, αφού η λειτουργία της βιβλιοθήκης από την απλή παροχή πληροφορίας αναβαθμίζεται στην παροχή νέων υπηρεσιών, όπως η εκπαίδευση του χρήστη για τη βελτίωση της ικανότητας αναζήτησης πληροφοριών και τις μεθόδους αξιοποίησης εργαλείων και τεκμηρίων και η γνώση συστημάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Ανάμεσα στις βασικές ικανότητες που πρέπει να αναπτύξει ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος είναι η γνώση τεχνικών και εργαλείων επεξεργασίας μεταδεδομένων, η γνώση τεχνικών

ψηφιοποίησης και χειρισμού πληροφοριακών πηγών σε πολυμέσα, η δεξιότητα σχεδιασμού, κατασκευής και διαχείρισης ιστοσελίδων και γενικότερα η δυνατότητα μεταφοράς παραδοσιακών λειτουργιών σε online περιβάλλον (Γερόλιμος, 2008, 129 & 136).

Οι ρόλοι ενός σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, τους επαγγελματικούς και τους εργασιακούς. Οι επαγγελματικοί ρόλοι συνδέονται με τις επαγγελματικές διαφοροποιήσεις, ενώ οι εργασιακοί ρόλοι είναι ουσιαστικά η εξειδίκευση του ρόλου του βιβλιοθηκονόμου στη νέα πολύμορφη πραγματικότητα. Ο παραδοσιακός ρόλος απαιτούσε τεχνικές εργασίες, όπως η πρόσκτηση, η καταλογογράφηση και η ευρετηρίαση. Στο σύγχρονο περιβάλλον, παράλληλα με τη διαχείριση των συμβατικών τεκμηρίων, ο βιβλιοθηκονόμος καλείται να εμπλακεί με υπηρεσίες, οι οποίες συνδέονται με το ψηφιακό περιβάλλον. Οι νέοι ρόλοι που πρέπει να διαδραματίσει (σχ. 6) είναι του εκπαιδευτή διαχείρισης της πληροφορίας, του ερευνητή ως μέλος ερευνητικής ομάδας, του μεσάζοντα στην αναζήτηση πληροφοριών από τον χρήστη, του εκδότη ψηφιακών εκδόσεων και του διαχειριστή της γνώσης (Γερόλιμος, 2008, 157- 171).

Εικόνα 16: Η σχολική βιβλιοθήκη του 18ου Δημοτικού Σχολείου Σταυρούπολης Θεσσαλονίκης (Πηγή: shorturl.at/enDS4)

4. Η βιβλιοθήκη στο ελληνικό σχολείο

Έχοντας υπερβεί την παραδοσιακή λειτουργία της αποθήκευσης και του δανεισμού βιβλίων, η υβριδικού τύπου σχολική βιβλιοθήκη ξεκίνησε τα πρώτα βήματα και στην Ελλάδα. Μέχρι τη στιγμή που θα αποτελέσει την ψηφιακή πύλη πρόσβασης και ελέγχου της γνώσης και έναν εξειδικευμένο συντελεστή του καθημερινού εκπαιδευτικού έργου κάθε σχολείου, ο δρόμος είναι μακρύς και η πορεία δύσκολη.

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται η εξέλιξη του θεσμού των σχολικών βιβλιοθηκών στην Ελλάδα και οι δυσκολίες ένταξης της σχολικής βιβλιοθήκης στο εκπαιδευτικό έργο. Παράλληλα διερευνώνται οι προοπτικές μελλοντικής ανάπτυξης των σχολικών βιβλιοθηκών και ο κομβικός ρόλος του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού.

4.1. Δημιουργία και αποτελεσματικότητα σχολικών βιβλιοθηκών

Κατά τον 18ο αιώνα, πριν τη δημιουργία του ελληνικού κράτους, λειτούργησε ονομαστή σχολική βιβλιοθήκη στις Κυδωνιές της Μ. Ασίας και κάποιες που συνδέονταν με ανώτερες σχολές ή στεγάζονταν σε μοναστήρια όπως στη Χίο, στα Ιωάννινα, την Κοζάνη, τη Σιάτιστα, τη Σμύρνη, την Πάτμο, τα Αμπελάκια, τη Ζαγορά και τη Δημητσάνα. Το 1829 ιδρύθηκε η Εθνική Βιβλιοθήκη στην Αίγινα από τον Καποδίστρια και το 1834 τη μετέφερε ο Όθων στην Αθήνα. Το 1838 ιδρύθηκε η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Αθηνών και το 1939 του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Οι σχολικές βιβλιοθήκες των τελευταίων δεκαετιών στηρίχθηκαν σε πόρους από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Σεμερτζάκη, 2006).

Η σύγχρονη ψηφιακή βιβλιοθήκη στην Ελλάδα έχει ένα βασικό ζήτημα ασυνέχειας, αφού ουσιαστικά δεν υπήρξε ποτέ παραδοσιακή βιβλιοθήκη στα σχολεία. Οι σχολικές βιβλιοθήκες του παρελθόντος υλοποιούσαν μόνο τη λειτουργία του δανεισμού με ένα σύνολο 50 περίπου βιβλίων το 1955 και διπλάσιο σχεδόν αριθμό το 1973, όπως έχει καταγραφεί σε σχετικές έρευνες. Οι προδιαγραφές σχετικά με τον χώρο της βιβλιοθήκης και τη χρήση του δεν ήταν ποτέ στις προτεραιότητες της σχεδίασης και κυρίως της χρήσης των νέων σχολικών κτιρίων, αφού η βιβλιοθήκη παραλείπεται κατά την κατασκευή των κτιρίων ή αλλάζει χρήση κατά τη λειτουργία τους. Σχετικά με το θεσμικό καθεστώς των σχολικών βιβλιοθηκών, με τον Νόμο 1566/1985 και το άρθρο 43 ορίζεται για άλλη μια φορά η λειτουργία σχολικής

βιβλιοθήκης σε κάθε σχολική μονάδα, με υπεύθυνο έναν εκπαιδευτικό του σχολείου, ο εμπλουτισμός της συλλογής εγκρίνεται από τις Σχολικές Επιτροπές, ενώ η μόνη ουσιαστικά καινοτομία είναι ότι προβλέπεται η σύσταση θέσεων βιβλιοθηκονόμων. Στις ελλείψεις του νόμου είναι ότι δεν αναφέρονται οι σκοποί, οι στόχοι και οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης, δεν προβλέπεται εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας της βιβλιοθήκης, δεν προβλέπεται επιμόρφωση των υπεύθυνων εκπαιδευτικών και η θέσεις βιβλιοθηκονόμων δεν είναι υποχρεωτικές αλλά απλώς μια δυνατότητα. Με την εγκύκλιο Γ1/1221/16.11.1988 του Υπουργείου Παιδείας γίνεται αναφορά στους σκοπούς και τον τρόπο οργάνωσης της σχολικής βιβλιοθήκης, αλλά λείπει η αναφορά ότι η βιβλιοθήκη είναι αναπόσπαστο τμήμα της εκπαιδευτικής πράξης, δεν υπάρχουν πουθενά οι νέες τεχνολογίες, δεν προσδιορίζονται πηγές χρηματοδότησης και διατηρείται η εκκρεμότητα σχετικά με τον διορισμό ειδικών βιβλιοθηκονόμων (Αρβανίτη και συν., 2003).

Στην Ευρώπη ο θεσμός των σχολικών βιβλιοθηκών ακολούθησε εντελώς διαφορετική πορεία. Για παράδειγμα στη Δανία και την Αγγλία όλα τα σχολεία έχουν οργανωμένη βιβλιοθήκη, η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο της καθημερινής διδακτικής πράξης, με εξειδικευμένους βιβλιοθηκονόμους και οικονομική επιδότηση από τους Δήμους. Στη Γαλλία η σχολική βιβλιοθήκη κατέχει κεντρική θέση στο σχολικό κτίριο αλλά και στην εκπαιδευτική λειτουργία του ως κέντρο τεκμηρίωσης και πληροφόρησης, αφού υπάρχει υπεύθυνος τεκμηριωτής, ενώ οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να την επισκέπτονται από μία έως δύο ώρες ημερησίως για ερευνητική εργασία (Αρβανίτη και συν., 2003).

Σταδιακά η σχολική βιβλιοθήκη ξεφεύγει από την παραδοσιακή της λειτουργία και συνδέεται με την εκπαιδευτική πράξη. Το 1996 δημιουργήθηκαν 500 σχολικές βιβλιοθήκες για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης με συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε σε δύο φάσεις, την πιλοτική με 50 βιβλιοθήκες και τη δεύτερη με 450, όπου η επιλογή έγινε με χωροταξικά κριτήρια. Η πλειοψηφία αυτών των βιβλιοθηκών λειτούργησε μόνο πρωινές ώρες. Όσον αφορά τον εξοπλισμό και τον χώρο θεωρήθηκαν ικανοποιητικοί και επαρκείς από τους υπεύθυνους. Δεν υπήρξε κάποια χρηματοδότηση για αναβάθμιση του εξοπλισμού ή για αγορά τεκμηρίων και η συλλογή κατά το 90% υπήρχε στη σχολική μονάδα πριν την ίδρυση της σχολικής βιβλιοθήκης. Ως προς τη χρήση, σύμφωνα με την έρευνα, οι μαθητές χρησιμοποίησαν

τις βιβλιοθήκες κυρίως για βοήθεια αναζήτησης, δανεισμό βιβλίων και αναγνωστήριο. Σε σχέση με τις συνεργασίες μόνο το 33% συνδέθηκαν με ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες για πρόσβαση στους καταλόγους τους και διαδανεισμό. Δεν υπήρχαν εξειδικευμένοι βιβλιοθηκονόμοι, ενώ η εκπαίδευση του προσωπικού των βιβλιοθηκών πραγματοποιήθηκε μόνο μέσα από σεμινάρια και επιμορφωτικά προγράμματα του ΥΠΕΠΘ (Ασκητή, 2007).

Κατά το σχολικό έτος 2018-2019 με την απόφαση Φ.14/22511/Δ1/2018 - ΦΕΚ 688/Β/28-2-2018 του Υπουργού Παιδείας ιδρύθηκε το «Δίκτυο Σχολικών Βιβλιοθηκών Δημόσιων Δημοτικών Σχολείων» με 912 δημοτικά σχολεία (Υπουργική Απόφαση 22511, 2018). Ενώ με την υπουργική απόφαση Φ. 17/47528/Δ1/2019 - ΦΕΚ 1097/Β/3-4-2019 ορίστηκαν επιπλέον 663 σχολικές μονάδες που εντάχθηκαν στο Δίκτυο από το σχολικό έτος 2019-2020 (Υπουργική Απόφαση 47528, 2019).

Υπάρχουν πολλά σημεία αδιευκρίνιστα στο Δίκτυο Σχολικών Βιβλιοθηκών, όπως η χρηματοδότηση του δικτύου, όμως μεταξύ των σημαντικών προβλημάτων πρέπει να σημειωθεί πως δίνονται αρμοδιότητες βιβλιοθηκονόμων σε δασκάλους χωρίς σχετικές δεξιότητες, οι οποίοι απαλλάσσονται από το διδακτικό τους έργο κατά 3 ώρες την εβδομάδα. Μάλιστα, το εντυπωσιακό είναι πως το αντικείμενο των ανειδίκευτων «βιβλιοθηκονόμων» είναι τεράστιο. Επιγραμματικά περιλαμβάνονται σ' αυτό η εκπαίδευση των μαθητών και των εκπαιδευτικών στην ανάπτυξη στρατηγικών αναζήτησης βιβλιογραφίας, η κοινωνικοποίηση των μαθητών/ χρηστών, η οργάνωση αποθετηρίου εκπαιδευτικού υλικού, η ψηφιοποίηση τεκμηρίων, η πρόσβαση στον ανοικτό κόσμο των πληροφοριών, ο εντοπισμός και η αξιολόγηση της πληροφορίας και των πηγών και η απογραφή, η συντήρηση και η απόσυρση του φθαρμένου υλικού. Εννοείται ότι για να λειτουργήσει η βιβλιοθήκη πρέπει να γίνουν και κάποιες άλλες εργασίες όπως η σύνταξη κανονισμού, το σύστημα δανεισμού, οι κάρτες των μελών, η ταξινόμηση του υλικού, η ηλεκτρονική καταγραφή των τεκμηρίων και φυσικά ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η επέκταση της συλλογής. Με λίγα λόγια ζητείται η μετατροπή της βιβλιοθήκης από χώρο συγκέντρωσης και διαχείρισης τεκμηρίων σε μια υβριδική βιβλιοθήκη, που θα διαθέτει ολοκληρωμένη πρόσβαση σε διάφορους φυσικούς και ψηφιακούς χώρους πληροφόρησης. Αυτός ο όγκος εξειδικευμένου έργου είναι προφανές ότι δεν μπορεί να γίνει από τους υπεύθυνους εκπαιδευτικούς. Τελικά, ο βασικός προβληματισμός και η αρνητική διαπίστωση είναι ότι δεν μπορεί να υπάρξουν βιβλιοθήκες χωρίς βιβλιοθηκονόμους (Κατσαμάκης, 2018).

Ο ρόλος του σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου σε ένα ραγδαία εξελισσόμενο περιβάλλον πληροφόρησης απαιτεί εκτός της παραδοσιακής γνώσης διαχείρισης και οργάνωσης του υλικού επιπλέον και ψηφιακές δεξιότητες. Στα περιβάλλοντα εικονικής πραγματικότητας και σε υπηρεσίες που απευθύνονται σε ΑμεΑ απαιτείται επιπλέον η συνεχής συνεργασία με επιστήμονες της ειδικής αγωγής και ειδικούς της πληροφορικής για την ανάπτυξη χρηστικών εφαρμογών και κυρίως προσαρμοσμένων στις απαιτήσεις κάθε περίπτωσης.

4.2. Προβλήματα και προοπτικές ανάπτυξης

Η σχολική βιβλιοθήκη σύμφωνα με τις σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις αναλαμβάνει ρόλο ευρύτερο του δανεισμού βιβλίων και αναδεικνύεται σε υβριδικό περιβάλλον μάθησης και πολιτισμού. Ο νέος πολυσύνθετος ρόλος της αυξάνει και τις ανάγκες υποστήριξης της. Έτσι, σήμερα το Δίκτυο Σχολικών Βιβλιοθηκών Δημόσιων Δημοτικών Σχολείων βρίσκεται σε ένα κρίσιμο μεταίχμιο. Αντιμετωπίζει μια σειρά καυτών προβλημάτων που θα καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό τις προοπτικές του. Τα σημαντικότερα προβλήματα του δικτύου σχολικών βιβλιοθηκών είναι:

- Η χρηματοδότηση: εκτός της αρχικής χρηματοδότησης των 3.000 ευρώ που διατέθηκε για την αγορά εξοπλισμού (ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή, ενός scanner και ενός video projector) και για τον εμπλουτισμό της συλλογής με βιβλία, δεν προβλέφθηκε μέχρι στιγμής καμία άλλη χρηματοδότηση. Αυτό έχει ως συνέπεια να είναι αβέβαιο το μέλλον της, τουλάχιστον ως προς τα στοιχειώδη ζητήματα της συντήρησης και αναβάθμισης του ηλεκτρονικού εξοπλισμού, της ανανέωσης της συλλογής και της δυνατότητας κάλυψης συνδρομών για τη σύνδεση με διάφορες επιστημονικές πηγές (Υπουργική Απόφαση 22511, 2018).
- Ο κατακερματισμός: λείπει δηλαδή ένα περιβάλλον ενιαίας πρόσβασης στην πληροφορία, το οποίο θα επιτρέψει την ενιαία λειτουργία και την ολοκληρωμένη αξιοποίηση των πόρων. Το σημερινό πλαίσιο λειτουργίας της δεν επιτρέπει στις σχολικές βιβλιοθήκες να παρέχουν υπηρεσίες διαδανεισμού, ώστε οι μαθητές να γνωρίζουν το περιεχόμενο

των άλλων σχολικών βιβλιοθηκών του δικτύου και να μπορούν να δανείζονται από όλες τις σχολικές βιβλιοθήκες της χώρας.

- Η έλλειψη εξοπλισμού: για την οργάνωση και λειτουργία μιας βιβλιοθήκης και για την πρόσβασή της στον ενιαίο χώρο πληροφόρησης, πρέπει να υπάρχει κατάλληλος εξοπλισμός και λογισμικό. Πέρα από τις προφανείς ανάγκες ταξινόμησης των τεκμηρίων, απαιτείται εξοπλισμός για εξελιγμένες υπηρεσίες αναζήτησης και ελέγχου του περιεχομένου. Χρειάζεται, ακόμη, οι σχολικές βιβλιοθήκες να αναπτύξουν μηχανισμούς εύκολης και γρήγορης ψηφιοποίησης υλικού, ώστε να εμπλουτιστεί το περιεχόμενο του ενιαίου χώρου.
- Η απουσία βιβλιοθηκονόμου: ένα γεγονός με φανερές συνέπειες την αδυναμία διάταξης και ταξινόμησης του υλικού και την υπονόμευση της ψηφιακής δυναμικής της βιβλιοθήκης. Σαν πρώτο βήμα για την επίλυση του προβλήματος θα μπορούσε να είναι τουλάχιστον η τοποθέτηση σε κάθε Διεύθυνση Εκπαίδευσης ενός βιβλιοθηκονόμου, ο οποίος έχει επιστημονική συγκρότηση, ενιαία αντίληψη του χώρου και γνώση συνεργατικών πρακτικών εκπαίδευσης.

Είναι βέβαιο πως η ανυποληψία των ελληνικών βιβλιοθηκών οφείλεται στις πολιτικές που συνδέονται μ' αυτές. Όμως, στον πυρήνα του προβλήματος βρίσκεται και η παράμετρος της συστηματικής υποτίμησης του ανθρώπινου παράγοντα, δηλαδή του παραγκωνισμού του επαγγελματία βιβλιοθηκονόμου. Στην αντίθετη πλευρά, σε όσες περιπτώσεις αξιοποιήθηκαν απόφοιτοι σχολών βιβλιοθηκονομίας, όπως στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, τα αποτελέσματα ήταν πολύ ικανοποιητικά. Χάρη στα κονδύλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης δόθηκε πρόσφατα στην Ελλάδα η ευκαιρία να υλοποιήσει ένα πρόγραμμα ίδρυσης σχολικών βιβλιοθηκών. Το παράδοξο της υπόθεσης ήταν η πλήρης απουσία βιβλιοθηκονόμων από το πρόγραμμα, τη στιγμή που το κράτος διατηρεί αντίστοιχες σχολές και παρόλο που ζούμε στην εποχή της επιστημονικής εξειδίκευσης. Για να εδραιωθεί ο θεσμός, θα ήταν καλό να αξιοποιηθούν τα διδάγματα της διεθνούς εμπειρίας, τα οποία δίνουν τη σημασία που ταιριάζει στον ανθρώπινο παράγοντα. Χωρίς εκπαιδευμένο βιβλιοθηκονόμο οποιαδήποτε απόπειρα είναι καταδικασμένη σε αποτυχία (Γιαννακόπουλος, 2008).

Σημαντική παράμετρος της αποτελεσματικότητας μιας βιβλιοθήκης είναι το ανθρώπινο δυναμικό. Ο επιστήμονας της πληροφορίας είναι αυτός που γνωρίζει τεχνικές να οδηγήσει τον χρήστη στην πληροφορία. Με την αυτοματοποίηση της πληροφορίας δεν καταργείται, απλώς αλλάζει ο ρόλος του. Συνεχίζει να κωδικοποιεί, να καταλογογραφεί και να κατηγοριοποιεί την πληροφορία. Ειδικότερα στην ψηφιακή εποχή τα βασικά καθήκοντα του βιβλιοθηκονόμου είναι:

- η οργάνωση της ψηφιακής πληροφορίας, των ψηφιακών αντικειμένων και της ψηφιακής βιβλιοθήκης, η λήψη αποφάσεων για τα περιεχόμενα των συλλογών και τα μεταδεδομένα τους,
- η κατηγοριοποίηση της ψηφιακής πληροφορίας και η απόφαση για τα συστήματα που θα υιοθετηθούν,
- ο καθορισμός του τρόπου παρουσίασης της ψηφιακής πληροφορίας, αφού υπάρχει πλέον η ομοιομορφία που υπήρχε στα έντυπα και η εμφάνιση έχει σχέση με τις προτιμήσεις του χρήστη αλλά και το είδος της πληροφορίας,
- η διαπίστωση των προσβάσιμων τεκμηρίων που αξίζει να περιληφθούν στα περιεχόμενα της βιβλιοθήκης, αφού ο όγκος είναι υπερβολικός επειδή αυξήθηκε η παραγωγή τους, λόγω μείωσης του κόστους και η ποιότητα τους είναι αμφίβολη αφού δεν ελέγχεται πλέον (Καπιδάκης, 2014, 281-288).

Η καθιέρωση της βιβλιοθήκης μεταξύ των βασικών εργαλείων διδασκαλίας και μάθησης παράλληλα με την καλλιέργεια της προσωπικής ευχαρίστησης και του ενδιαφέροντος του μαθητή, ενισχύει την αναγκαιότητα στελέχωσης της με εξειδικευμένο προσωπικό. Είναι πλέον σαφές ότι ο χρόνος που διαθέτει για τη βιβλιοθήκη ο οριζόμενος ως υπεύθυνος εκπαιδευτικός του σχολείου δεν επαρκεί. Είναι, επίσης, βέβαιο ότι ο ίδιος ο εκπαιδευτικός δεν διαθέτει τις στοιχειώδεις γνώσεις οργάνωσης και λειτουργίας και ούτε είναι δυνατό να τις αποκτήσει μέσα από ένα σεμινάριο. Θα πρέπει, επομένως, να αποκλειστεί το μοντέλο «εκπαιδευτικού-βιβλιοθηκονόμου» και να εξετασθεί σοβαρά η περίπτωση πρόσληψης μόνιμου βιβλιοθηκονόμου, απόφοιτου σχολής βιβλιοθηκονομίας, ο οποίος μπορεί να προσφέρει ποιοτικές υπηρεσίες με επιστημονική βάση. Αν συμβεί αυτό, δηλαδή αν υπάρχει ένας σχολικός βιβλιοθηκονόμος, θα έχει τη δυνατότητα υλοποίησης ενός σχεδίου δράσης και ουσιαστικών βημάτων, το οποίο περιλαμβάνει:

- την υπεύθυνη, δημιουργική και αποτελεσματική οργάνωση και διοίκηση της σχολικής βιβλιοθήκης,
- τη διεξαγωγή ολοκληρωμένου διαλόγου με τον Διευθυντή, το διδακτικό προσωπικό και τον εκπρόσωπο της Σχολικής Επιτροπής γύρω από θέματα πολιτικής της βιβλιοθήκης,
- την πραγματοποίηση κύκλου επαφών με άτομα, οργανισμούς και φορείς εκτός σχολείου, οι οποίοι μπορεί να στηρίξουν οικονομικά, υλικά και λειτουργικά τη σχολική βιβλιοθήκη,
- την εκπαίδευση και την υποστήριξη των μαθητών και των εκπαιδευτικών στη χρήση της βιβλιοθήκης,
- το σχεδιασμό του ρόλου που θα μπορούσε να αναλάβει η σχολική βιβλιοθήκη στην εκπαιδευτική πράξη (Ζάχος, 1999).

Όσο εξελίσσεται η τεχνολογία η βιβλιοθήκη θα αλλάζει, αλλά σίγουρα θα παραμένει και στο μέλλον ένας οργανισμός έρευνας και πολιτισμού. Η βιβλιοθήκη ως πολυδύναμη πραγματικότητα και ως κέντρο πληροφόρησης όλων των πολιτών χαρακτηρίζεται από ένα βαθμό πολυπλοκότητας. Ο βαθμός αυτός αυξάνει στο σημερινό δυναμικό περιβάλλον που η βιβλιοθήκη καλείται να προσφέρει αποτελεσματική εκπαίδευση και να συμβάλλει στην αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος. Ειδικότερα, οι σχολικές βιβλιοθήκες για να μπορέσουν να αποτελέσουν αναπόσπαστο κομμάτι της μαθησιακής διαδικασίας, πρέπει να είναι ανοικτοί, φιλικοί και προσιτοί ως χώροι για μαθητές και εκπαιδευτικούς, ώστε να ικανοποιούν τη σύγχρονη αισθητική και να προδιαθέτουν για την ανάπτυξη δημιουργικών δραστηριοτήτων. Όσο θα υπάρχουν βιβλιοθήκες θα πρέπει να υπάρχουν και βιβλιοθηκονόμοι, γιατί ο βιβλιοθηκονόμος είναι ένας πλοηγός της γνώσης, απαραίτητος στη νέα διαρκώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα (Κυριακοπούλου & Γλωσσιώτης, 2009).

Συμπεράσματα

Στο ελληνικό σχολείο η βιβλιοθήκη ήταν κατά το παρελθόν ουσιαστικά ανύπαρκτη ως χώρος και ως λειτουργία, αφού μέχρι πρόσφατα ήταν ένα συμπληρωματικό εργαλείο φιλομάθειας, εγκατεστημένο συνήθως σε διαδρόμους, με ελάχιστο υλικό, ενώ η διδακτική πράξη ήταν εγκλωβισμένη στο φετίχ το ενός και μοναδικού εγχειριδίου. Οι μαθητές βίωναν μια τραυματική εμπειρία σε σχέση με το βιβλίο ως πρώιμοι αναγνώστες, έχοντας την υποχρέωση να το διαβάσουν και να απομνημονεύουν το περιεχόμενό του (Αρβανίτη και συν., 2003).

Οι σύγχρονες σχολικές βιβλιοθήκες πρέπει να προσαρμοστούν στις αυξημένες απαιτήσεις της σημερινής πραγματικότητας, που χαρακτηρίζεται από το διαδίκτυο και το ψηφιακό περιβάλλον διακίνησης της πληροφορίας. Σήμερα που υπάρχει πολυμορφικό ψηφιακό υλικό είναι ακόμη πιο εύκολο να γίνουν προσβάσιμες οι συλλογές στο ευρύ κοινό, τη στιγμή που επιθυμεί ο χρήστης και σε οποιοδήποτε σημείο κι αν βρίσκεται. Αυτό, φυσικά, είναι μια πολύ σημαντική βοήθεια για τα άτομα που δεν μπορούν να έχουν φυσική παρουσία στη βιβλιοθήκη ή τα άτομα με αισθητηριακές αναπηρίες, όπως οι τυφλοί και οι κωφοί και γενικότερα τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Η μάθηση είναι μια συνεχής διεργασία αλλαγής στο πεδίο των γνώσεων, των δεξιοτήτων και των στάσεων του ατόμου και είναι αποτέλεσμα προσωπικής εμπλοκής του μαθητή στην επεξεργασία πληροφοριών και την ανακάλυψη της γνώσης. Καθοριστικό ρόλο στη μάθηση σύμφωνα με τις σύγχρονες θεωρίες παίζουν τα σχολικά προγράμματα που εστιάζουν στις κοινωνικές και συναισθηματικές ανάγκες των μαθητών και οι ευέλικτες μορφές συμμετοχικής διδασκαλίας και αλληλεπίδρασης. Στη σύγχρονη εκπαίδευση η ομαδοσυνεργατικότητα έχει μεγαλύτερη αξία από το ίδιο το πληροφοριακό περιεχόμενο της γνώσης.

Οι τεχνολογίες του Web 2.0 προσφέρουν δυναμικά και ευέλικτα εργαλεία συνεργατικής επικοινωνίας, τα οποία έχουν οδηγήσει στην εκπαίδευση στο e-learning 2.0 και την ανάδυση της Παιδαγωγικής 2.0, όπου ο μαθητής μπαίνει στο επίκεντρο διαδικτυακών δραστηριοτήτων, αξιοποιεί τα εργαλεία του συμμετοχικού ιστού, ρυθμίζει ο ίδιος τη μάθησή του και καθορίζει το πρόγραμμα σπουδών. Στον νέο ενιαίο χώρο πληροφόρησης η βιβλιοθήκη μετατρέπεται σε εικονική ή νοητή (virtual), έτσι γίνεται μια βιβλιοθήκη υβριδικού τύπου, η οποία πρέπει να συνδυάζει αρμονικά τη διαχείριση συμβατικών και ψηφιακών πληροφοριών. Με την ανάπτυξη του

συμμετοχικού ιστού Web 2.0 η βιβλιοθήκη από αποθετήριο μεταλλάσσεται σε Βιβλιοθήκη 2.0, αναπτύσσοντας λειτουργίες Σχολικού Πληροφοριακού Κέντρου (iCentre).

Η σύγχρονη σχολική βιβλιοθήκη δεν είναι πλέον εξωτερικός συνεργάτης του σχολείου, αλλά ένα οργανικό κομμάτι του συνυφασμένο με το καθημερινό εκπαιδευτικό έργο. Η σχολική βιβλιοθήκη είναι κάτι επιπλέον από χώρος πρόσβασης στην πληροφορία και πύλη ελέγχου της ποιότητας και της αξιοπιστίας του τεράστιου όγκου των πληροφοριών του διαδικτύου. Είναι ένας τρισδιάστατος χώρος ανάπτυξης της φιλιαναγνωσίας και του πληροφοριακού και κριτικού γραμματισμού, πρόσβασης σε εικονικά περιβάλλοντα μάθησης και σε ψηφιακές πηγές για την υποστήριξη ερευνητικών εργασιών και διευκόλυνσης των αναγκών μαθητών με ειδικές ανάγκες.

Στην ψηφιακή βιβλιοθήκη ο εικονικός χώρος συνυπάρχει με τον φυσικό, αφού όλες οι εργασίες δεν γίνονται με ηλεκτρονικό τρόπο, ενώ οι άνθρωποι εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στην οργάνωση, τον συντονισμό, τη διαχείριση και την παρακολούθηση του συστήματος. Στο σημερινό ραγδαία εξελισσόμενο περιβάλλον πληροφόρησης απαιτούνται εκτός της παραδοσιακής γνώσης διαχείρισης και οργάνωσης του υλικού επιπλέον και ψηφιακές δεξιότητες. Ο ρόλος αυτός δεν μπορεί να ανατεθεί παρά σε έναν μόνιμο βιβλιοθηκονόμο, απόφοιτο σχολής βιβλιοθηκονομίας. Για τη συστηματική οργάνωση και αξιοποίηση των σχολικών βιβλιοθηκών είναι απαραίτητοι οι βιβλιοθηκονόμοι.

Ως δημόσιοι και μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί οι σχολικές βιβλιοθήκες εξαρτώνται κυρίως από την πολιτεία. Για να μπορούν οι σχολικές βιβλιοθήκες να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες προκλήσεις και να διατηρούν την ποιότητα των υπηρεσιών τους, πρέπει να διασφαλιστεί ένα σύστημα συνεχούς αναβάθμισης του εξοπλισμού τους και αυξανόμενης χρηματοδότησης σύμφωνα με τις ανάγκες τους, που μεγεθύνονται διαρκώς. Η πληρότητα και η διαρκής αναβάθμιση των υποδομών πρέπει να συνοδεύεται από εξειδικευμένους βιβλιοθηκονόμους, ικανούς να αναλάβουν το έργο της συστηματικής οργάνωσης και της αποτελεσματικής λειτουργίας τους.

Η σχολική βιβλιοθήκη είναι ένα διακριτό εργαλείο. Δεν είναι ούτε ξεπερασμένο αλλά ούτε καινοτόμο από μόνο του. Ο τρόπος αξιοποίησης του καθορίζει αν λειτουργεί για τη διατήρηση και την αναπαραγωγή του αναχρονιστικού σχολείου ή αν θα λειτουργήσει για την αποδόμηση και την υπονόμεισή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Έντυπη

Ξενόγλωσση

Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change*. 4th ed. New York: Teachers College Press.

Ελληνόγλωσση

Πleris, K. (2009). *Σύγχρονες Θεωρίες μάθησης: 16 θεωρίες μάθησης... με τα λόγια των δημιουργών τους*. Γ. Κουλαουζίδης (μτφρ), Α. Κόκκος (επιμ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Δημητριάδου, Κ. (2016). *Νέοι προσανατολισμοί της διδακτικής: Προσαρμογή της διδασκαλίας στις εκπαιδευτικές προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.

Θεοφιλίδης, Χ. (1995). *Η συγγραφή επιστημονικής εργασίας: Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Δαρδανός.

Καπιδάκης, Σ. (2014). *Εισαγωγή στις ψηφιακές βιβλιοθήκες*. Θεσσαλονίκη: Δίσιγμα.

Κεκές, Ι. (2011). *Η διαχείριση της γνώσης στο σύγχρονο τεχνολογικό περιβάλλον*. Αθήνα: Διάδραση.

Φρυδάκη, Ε. (2009). *Η διδασκαλία στην τομή της νεωτερικής και της μετανεωτερική σκέψης*. Αθήνα: Κριτική.

Ηλεκτρονική

Ξενόγλωσση

Hrastinski, S. (2008). Asynchronous and synchronous e-learning. *Educause Quarterly*, (4), 51-55. Retrieved June 14, 2020 from https://www.researchgate.net/publication/238767486_Asynchronous_and_sync_hronous_e-learning

- Leitao, N., Barratt-Pugh, C., Anderson, K., Barblett, L. & Haig, Y. (2015). Engaging Children in Reading for Pleasure: A Better Beginnings Project Linking Libraries with Primary Schools. *Libri-International Journal of Libraries and Information Studies*, 65, (1). Retrieved December 13, 2019 from <https://cutt.ly/6yOou0L>
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9 (5), 1-6. Retrieved January 15, 2020, from [http://www.academia.edu/download/31169414/Digital Natives - Digital Immigrants.pdf](http://www.academia.edu/download/31169414/Digital_Natives_-_Digital_Immigrants.pdf)
- UNESCO (1996). *Learning: The treasure within*. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. Retrieved December 20, 2019, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000109590>

Ελληνόγλωσση

- Davies, R. (2006). *Βιβλιοθήκες, παιδεία και μάθηση*. Ινστιτούτο Goethe, Αθήνα, 14-16 Ιουνίου 2006. Ανακτήθηκε 27 Απριλίου 2020, από <http://repository-csl.ekt.gr/csl/bitstream/10814/265/1/Rob%20Davies.pdf>
- IFLA/UNESCO (1994). *Διακήρυξη για τη δημόσια βιβλιοθήκη*. Α. Arahova (μτφρ.). Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου 2019, από <https://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-el.pdf>.
- Αγγελίδη, Ε., Παναγοπούλου, Α., & Λαγούδη, Ε. (2016). *Η Σχολική Βιβλιοθήκη στην υπηρεσία ενός σύγχρονου, διαδραστικού μαθήματος με τη χρήση του openABEKT*. Στο Σεμινάριο/ Βιωματικά εργαστήρια για εκπαιδευτικούς “Βιβλιοθήκη ο κόσμος μου”. Ανακτήθηκε 6 Μαρτίου 2020, από <http://helios-eie.ekt.gr/EIE/handle/10442/15281>
- Αλαχιώτης, Σ. (2002). Για ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα. *Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων*, (7), 7-18. Ανακτήθηκε 11 Αυγούστου 2020, από http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/s_alax_diathematikotita.pdf
- Αράχωβα, Τ., & Καπιδάκης, Σ. (2005). *Μοντέλο λειτουργίας των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών ως φορέων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης: εικονικά περιβάλλοντα στην υπηρεσία των χρηστών – εκπαιδευομένων*. Ανακτήθηκε 25 Φεβρουαρίου 2020, από <http://eprints.rclis.org/10735/1/14psab026.pdf>

- Αρβανίτη, Ι., Κυρίδης, Α., Ντίνας, Κ., & Σουλιώτης, Μ. (2003). Η σχολική βιβλιοθήκη πρέπει να παίζει τον πρωταρχικό ρόλο στο χώρο του σχολείου: Οι εκπαιδευτικοί του δημοτικού σχολείου οραματίζονται την ιδανική σχολική βιβλιοθήκη. *Σύγχρονη Εκπαίδευση* (127 & 128), 99-110 και 153-162. Ανακτήθηκε 23 Μαρτίου 2020, από <https://rb.gy/z2ynhm>
- Ασκητή, Β. (2007). *Σχολικές βιβλιοθήκες του ΥΠΕΠΘ: Λειτουργικές όψεις και προοπτικές ανάπτυξης*. Παρουσιάστηκε στο 16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Πειραιάς, Ελλάδα. Ανακτήθηκε 20 Μαρτίου 2020, από <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/11440/16psab049a.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Γαρουφάλου, Ε. (2011). *Ο ρόλος των βιβλιοθηκών στις τοπικές κοινωνίες*. Ανακτήθηκε 13 Αυγούστου 2020, από <https://moodle.teithe.gr/course/view.php?id=812>
- Γερόλιμος, Μ. (2008). *Ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον Πληροφόρησης*. (Διδακτορική διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Αρχαιονομίας- Βιβλιοθηκονομίας, Κέρκυρα, Ελλάδα). Ανακτήθηκε 15 Ιουνίου 2020, από <http://repository.edulll.gr/edulll/handle/10795/678>
- Γεωργογιάννης, Π. (2019). *Μέθοδος συγγραφής επιστημονικών εργασιών*. Πάτρα: Ινστιτούτο Πολιτισμού, Δημοκρατίας και Εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε 7 Ιουνίου 2020, από http://periodiko.inpatra.gr/guidelines/guidelines_gr.pdf
- Γεωργοπούλου, Β. (2008). *Η τοπική διάσταση της κοινωνικής ευθύνης των βιβλιοθηκών*. Ανακτήθηκε 22 Φεβρουαρίου 2020, από <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/11535/17psab056a.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Γιαννακόπουλος, Γ. (2008, Νοέμβριος 24). Βιβλιοθήκες χωρίς βιβλιοθηκάρους. *Το Βήμα*. Ανακτήθηκε 24 Απριλίου, 2020, από <https://www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/bibliothikes-xwris-bibliothikarioys/>
- Δημητριάδης, Σ. (2015). *Θεωρίες μάθησης και εκπαιδευτικό λογισμικό*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε 3 Ιανουαρίου, 2020, από <https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3397/2/finalpdf.pdf>
- Ζάχος, Γ. (1999). *Ο ρόλος της βιβλιοθήκης στο σύγχρονο σχολείο*. Δημερίδα για τις Σχολικές Βιβλιοθήκες, Καρδίτσα 8-9 Σεπτεμβρίου 1999. Ανακτήθηκε 6

Δεκεμβρίου, 2019, από <http://www.gzachos.gr/scientific-career/publications-of-george-zachos/149-logo-editing.html>

Ζάχος, Γ. (2018). *Από τη Σχολική Βιβλιοθήκη 1.0 και 2.0 στην πρόκληση και την προοπτική λειτουργίας Πληροφοριακών Κέντρων (iCentre) στα Σχολεία μας*. Στο Χώροι για το Παιδί ή Χώροι του Παιδιού, 1, 1038-1050. Ανακτήθηκε από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/childspace/article/view/1439/2143>

Θεοδωράκης, Ι., Ζουρμπάνος, Ν., & Χατζηγεωργιάδης, Α. (2015). *Ψυχολογική υποστήριξη στον αθλητισμό και τη άσκηση για υγεία*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε 20 Δεκεμβρίου, 2019, από https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1254/8/00_master_document-KOY.pdf

Κανάκη, Χ. (2015). *Οδηγός βιβλιογραφικής έρευνας και συγγραφής εργασιών για τους μεταπτυχιακούς φοιτητές του Τμήματος Ψυχολογίας*. Ανακτήθηκε 7 Ιουνίου 2020, από <http://www.kordoutis.gr/panteion/images/pdf/Lab-2015-2016/bibliokanaki.pdf>

Καραμανώλη, Ε. Χ. (2015). Η αξιοποίηση της σχολικής βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία και τον πληροφοριακό γραμματισμό: Ένα διδακτικό παράδειγμα στο μάθημα της ιστορίας. *Περιοδικό Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*. Ανακτήθηκε 2 Μαρτίου 2020, από https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/14900/vol1_007.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Κατσαμάκης, Γ. (2018). *Δίκτυο Σχολικών Βιβλιοθηκών Δημόσιων Δημοτικών Σχολείων: μια επική μαρτύρα του Υπουργείου Παιδείας*. Ανακτήθηκε 7 Απριλίου 2020, από https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/144735_mia-epiki-mparoufa-toy-ypourgeiou-paideias

Κυριάκη-Μάνεση, Δ. (2002). Η βιβλιοθηκονομική πραγματικότητα στη χώρα μας: Συνεργασίες και προοπτικές. *Βιβλιοθήκες και πληροφόρηση*, (15), 7-9. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2019, από <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/12315>

Κυριάκη-Μάνεση, Δ. (2006). *Νομοθεσία και Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα: Η αντίληψη του Κράτους και η Αντίληψη της Κοινωνίας*. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου, 2019, από <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/11610>

- Κυριακοπούλου, Χ., & Γλωσσιώτης, Γ. (2009). *Στρατηγικές μάρκετινγκ και μάνατζμεντ για μια αναπτυξιακή πολιτική των ελληνικών βιβλιοθηκών*. Ανακτήθηκε 27 Απριλίου 2020, από <file:///E:/Libr Nick/Πηγές/ελληνική%20εμπειρία/ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ%20ΠΟΛΙΤΙΚΗ%20ΕΛΛ.%20ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ.pdf>
- Κωτόπουλος, Τ. (2012α). Η διδασκαλία της δημιουργικής γραφής. Ζητήματα λογοτεχνίας. *Πρακτικά του Συνεδρίου Ζητήματα Διδασκαλίας της Λογοτεχνίας*. Ανακτήθηκε 3 Ιανουαρίου 2020, από <https://omiloglossas.wordpress.com/category/5-κωτόπουλος-τριαντάφυλλος/>
- Κωτόπουλος, Τ. (2012β). *Η νομιμοποίηση της δημιουργικής γραφής. Keimena*, (15). Ανακτήθηκε 3 Ιανουαρίου 2020, από <https://cutt.ly/lyOi6IT>
- Λίλιου, Ε. (2019). Το «νέο» σχολείο: Χώρος που προωθεί τη συνεργατική μάθηση, τη δημιουργική ανάπτυξη και την καλλιέργεια κριτικής σκέψης. Στο *Χώροι για το Παιδί ή Χώροι του Παιδιού: Πρακτικά συνεδρίου*, (τ.1, 482-496). Ανακτήθηκε 29 Δεκεμβρίου, 2019, από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/childspace/article/download/1418/2170>
- Ματσαγγούρας, Η. (2000). *Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: Γιατί, πώς, πότε και για ποιους*. Παρουσιάστηκε στο Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο “Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας - Τάσεις και εφαρμογές”, Θεσσαλονίκη, Ελλάδα. Ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου, 2019, από <http://users.sch.gr/kliapis/matsF.pdf>
- Μικρόπουλος, Τ.Α. (2002). *Προσομοιώσεις και οπτικοποιήσεις στην οικοδόμηση της γνώσης στις φυσικές επιστήμες*. Παρουσιάστηκε στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο, Διδακτική των Φυσικών Επιστημών & Εφαρμογή Νέων Τεχνολογιών στην Εκπαίδευση, Ρέθυμνο, Ελλάδα. Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2020, από <https://cutt.ly/ryOi2YH>
- Μίμινου, Αν., & Σπανακά, Αδ. (2013). Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Καταγραφή και συζήτηση μίας βιβλιογραφικής επισκόπησης. Στο *Πρακτικά Συνεδρίου για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση “Μεθοδολογίες Μάθησης”*, (τ.2, μέρ.Α, 78-90). Ανακτήθηκε 9 Ιουνίου 2020, από <http://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/download/580/560>
- Μπουλούμπασης, Χ. (2010). Ο ρόλος της σχολικής βιβλιοθήκης στην καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας των μαθητών. *Επιστημονικό Βήμα*, 12. Ανακτήθηκε 25

Φεβρουαρίου

2020,

από

https://www.syllogosperiklis.gr/old/ep_bima/epistimoniko_bima_12/37E48.pdf

Μπόκος, Γ. (1998). *Ενιαίος χώρος πληροφόρησης: Ο ρόλος των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών στο ελληνικό περιβάλλον*. Ανακτήθηκε 2 Φεβρουαρίου 2020, από

<http://eprints.rclis.org/9789/1/7psab003.pdf>

Μπόκος, Γ. (1999). *Από τη "διάχυση" των λειτουργιών στην "ανασύνθεση" του ρόλου:*

Η μελλοντική θέση των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών στην εκπαιδευτική και ερευνητική Διαδικασία. Στο 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Ρόδος, Ελλάδα. Ανακτήθηκε 2 Φεβρουαρίου 2020, από

<http://eprints.rclis.org/9761/>

Μπόκος, Γ. (2001). *Η εθνική βιβλιοθήκη στην ψηφιακή εποχή*. Στο Συνέδριο

Κυπριακών βιβλιοθηκών "Ο ρόλος της βιβλιοθήκης στον 21^ο αιώνα", Λευκωσία, Κύπρος. Ανακτήθηκε 7 Φεβρουαρίου 2020, από

<https://cutt.ly/XyO9MoP>

Μουταφίδου, Ά., & Μπράτιτσης, Θ. (2013). *Ψηφιακή αφήγηση και δημιουργική*

γραφή: Δύο παράλληλοι κόσμοι με κοινό τόπο. Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου «Δημιουργική Γραφή», Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Ανακτήθηκε 6 Ιανουαρίου 2020, από

https://www.academia.edu/24841932/Ψηφιακή_αφήγηση_και_δημιουργική_γρ_αφή_δύο_παράλληλοι_κόσμοι_με_κοινό_τόπο

Πανταζίδης, Σ., & Αυγουστάκη, Ε. (2017). Η παιχνιδοποίηση στην εκπαίδευση μέσα από το πρίσμα της Κριτικής Παιδαγωγικής. In Gounari, P., Liambas, A., Drenoyianni, H., & Pavlidis, P. (Eds) "*Rethinking Alternatives to Neoliberalism in Education*": *Proceedings of the 7th International Conference on Critical Education* (vol. 1, pp. 660-680). Ανακτήθηκε 3 Ιανουαρίου, 2020, από

https://www.researchgate.net/publication/322223736_H_Paichnidopoiесе_sten_Ekpaideuse_mesa_apo_to_prisma_tes_Kritikes_Paidagogikes

Σεμερτζάκη, Ε. (2006, Μάιος). *Ιστορία των Βιβλιοθηκών στην Ελλάδα: Σύντομη*

αναδρομή. Παρουσιάστηκε στην Ημερίδα για τα 50 χρόνια από την ίδρυση του Ιδρύματος Ευγενίδου. Ανακτήθηκε 29 Μαρτίου 2020, από

http://eprints.rclis.org/12221/1/Semertzaki_History_of_Greek_libraries_lecture_May_2006.pdf

Σαχίνη, Ε. (2016). *Ο κόσμος των βιβλιοθηκών σήμερα και αύριο*. Στο Σεμινάριο/

Βιωματικά εργαστήρια για εκπαιδευτικούς "Βιβλιοθήκη ο κόσμος μου".

Ανακτήθηκε 6 Μαρτίου 2020, από <http://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/15282/1/sachini.pdf>

Σοφός, Α., Κώστας, Α., & Παράσχου, Β. (2015). *Online εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Από τη θεωρία στην πράξη*. Ανακτήθηκε 12 Ιουνίου 2020, από <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/182>

Στυλιάρης, Γ., & Δήμου, Β. (2015). *Διδακτική της Πληροφορικής: Πληροφορική στη Γενική και Ειδική Αγωγή - Η συμβολή του Διαδικτύου και του Web 2.0*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε 13 Ιανουαρίου 2020, από https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/722/5/00_master_document-KOY.pdf

Σωτηρίου, Ε., Ντίνας, Κ., Στάμου, Α., & Γρίβα, Ε. (2013). *Πρόταση διδασκαλίας των λαϊκών παραμυθιών ως κειμενικού είδους: Προσέγγιση με βάση την κριτική ανάλυση λόγου*. Στο Πανελλήνιο Συνέδριο “Ο κριτικός γραμματισμός στη σχολική τάξη”. Ανακτήθηκε 22 Μαρτίου 2020, από <https://cutt.ly/vyPbmwe>

Τοράκη, Κ. (2001). *Η διαχείριση φυσικού και εικονικού χώρου σε ένα δικτυωμένο σύστημα βιβλιοθηκών: Η εμπειρία του ΤΕΕ*. Ανακτήθηκε 19 Μαρτίου 2020, από <http://eprints.rclis.org/9716/1/10psab013.pdf>

Τσιμπόγλου, Φ. (1998). *Δίκτυα ηλεκτρονικών και ψηφιακών βιβλιοθηκών*. Στο Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη της Κοινωνίας των Πληροφοριών στην Αττική “Ο πολίτης στο κέντρο της Κοινωνίας των Πληροφοριών”. Ανακτήθηκε 23 Μαρτίου 2020, από http://eprints.rclis.org/7148/1/Tsimpoglou_Athina.pdf

Τσιμπόγλου, Φ., & Παπαθεοδώρου, Χ. (2000). *Η ενσωμάτωση των υπηρεσιών βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία, αντικειμενικοί παράγοντες, υποκειμενικές προϋποθέσεις και πεδία εφαρμογής*. 9ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε 13 Αυγούστου, 2019, από <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/11033>

Τσουμπρακάκου, Α., Μανωλοπούλου, Δ., & Γαϊτάνου, Π. (2012). *Εικονικές βιβλιοθήκες και άτομα με ειδικές ανάγκες*. Ανακτήθηκε 21 Μαρτίου 2020, από <http://leo.hua.gr/palc2012/sites/default/files/pictures/pres/Tsoubrakakou-Manolopoulou-Gaitanou2012.pdf>

Φράγκου, Α., Μάλιου, Α., & Φραγκιαδάκη, Ε. (2007). Το σύστημα COINE για την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και την υποστήριξη της εκπαίδευσης. Στο Ε. Ανθη-Καλοφωλιά (επιμ.) *Μετα-Βιβλιοθήκες: οι βιβλιοθήκες μετά το*

διαδίκτυο και τον παγκόσμιο ιστό, Πρακτικά 13^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε 8 Νοεμβρίου, 2019, από <https://www.openbook.gr/meta-vivliothikes/>

Χαραλάμπους, Ν. (2000). *Συνεργατική μάθηση: από τη θεωρία στην πράξη*. Παρουσιάστηκε στο Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο “Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας - Τάσεις και εφαρμογές”. Ανακτήθηκε 12 Δεκεμβρίου, 2019, από <http://users.sch.gr/kliapis/NeofytF.pdf>

Χατζησαββίδης, Σ. (2011). Από την παιδαγωγική του γραμματισμού στους πολυγραμματισμούς: νέες τάσεις, διαστάσεις και προοπτικές στη διδασκαλία της γλώσσας. Στο *Θεωρία και Έρευνα στις Επιστήμες της Αγωγής*, Αφιέρωμα στον Καθηγητή Σωφρόνη Χατζησαββίδη, Ιούλιος 2015, (5), 73-84. Ανακτήθηκε 3 Ιανουαρίου, 2020, από <http://periodiko.inpatra.gr/issue/issue5/issue5.pdf>

Άλλες πηγές

Νόμος 1566/1985. Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 167/30-9-1985). Ανακτήθηκε από http://www.pi-schools.gr/preschool_education/nomothesia/1566_85.pdf

Υπουργική Απόφαση Αρ. Φ.14/22511/Δ1/2018 - ΦΕΚ 688/Β/28-2-2018. Ίδρυση Δικτύου Σχολικών Βιβλιοθηκών Δημόσιων Δημοτικών Σχολείων. Ανακτήθηκε 7 Απριλίου 2020, από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/bibliotheques/upourgike-apophase-ph-14-22511-d1-2018.html>

Υπουργική Απόφαση Αρ. Φ. 17/47528/Δ1/2019 - ΦΕΚ 1097/Β/3-4-2019. Ορισμός Σχολικών Μονάδων που εντάσσονται στο Σύστημα Δικτύου Σχολικών Βιβλιοθηκών της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης από το σχολικό έτος 2019–2020. Ανακτήθηκε 7 Απριλίου 2020, από <https://www.e-nomothesia.gr/kat-ekpaideuse/protobathmia-ekpaideuse/upourgike-apophase-ph17-47528-d1-2019.html>